

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

STARE BOGACZOWICE, 2022 r.

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	10
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i regionu.....	12
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	14
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy Stare Bogaczowice)	14
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	16
5.2.1. Charakterystyka gminy Stare Bogaczowice	16
5.2.2. Zarys historii obszaru Gminy	18
5.2.3. Krajobraz kulturowy	24
5.2.3.1. Zabytki o najważniejszym znaczeniu do gminy	34
5.2.4. Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Dolnośląskiego	34
5.2.5. Zestawienie obiektów z terenu gminy Stare Bogaczowice wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków	36
5.2.6. Zabytki ruchome	37
5.2.7. Zabytki archeologiczne	37
5.2.8. Dziedzictwo niematerialne	39
5.2.9. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	40
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	40
7. Założenia programowe.....	42
7.1. Cele szczegółowe i działania Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Stare Bogaczowice na lata 2023-2026	42
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	48

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

9.	Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	48
10.	Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.....	48
11.	Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	54
	Załącznik nr I – Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Stare Bogaczowice	55
	Spis tabel.....	59
	Spis fotografii.....	59

1. Wstęp

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.) gmina ma obowiązek sporządzić gminny program opieki nad zabytkami. Program ten jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy, jako jednostki podziału administracyjnego. Dotyczą nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, a rolą programu jest wzbudzenie w lokalnej społeczności świadomości wspólnoty kulturowej poprzez uświadamianie mieszkańcom znaczenia lokalnych wartości kulturowych.

Program określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Aby program mógł być w pełni realizowany, ważne jest zaangażowanie mieszkańców w opiekę nad zabytkami, za które odpowiedzialne będą władze gminy.

Program powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Współpraca środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji programu przynieść powinna wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, polepszenie stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, ostatecznie prowadząc do wzrostu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Co 2 lata Wójt sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu kulturowego oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.). Zapis w ustawie mówi jasno, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ma na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest potem ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu i gminy (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowią trzy poniższe ustawy:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce (art. 5), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (art. 6 ust. 1), wskazuje, że ochrona środowiska (w tym zabytków) jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela (art. 86).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.)

Ustawa jest kluczowym aktem prawnym w dziedzinie ochrony zabytków. Definiuje ona m.in. pojęcie zabytku, reguluje zasady ochrony i opieki nad zabytkami, określa: formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, obowiązki właściciela lub posiadacza zabytku, formy finansowania opieki nad zabytkami, zasady prowadzenia badań przy zabytkach, etc.

Ustawa definiuje pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami:

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury (art. 5).

Formami ochrony zabytków są:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Do rejestru można wpisać także otoczenie, nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny.

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na ww. listę wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
- 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
- 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Na listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Park kulturowy

Park Kulturowy jest tworzony w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Formę ochrony stanowi także gminna ewidencja zabytków, w której powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. (art. 22. ust. 5).

Ustawa określa także obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należą w szczególności:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22. ust. 4),
- sporządzanie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87),
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (art. 18 i 19),
- sporządzanie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowywanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r.

Istotne dla prowadzonych przez gminę zadań są zapisy w art. 19 ustawy:

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie.

Nowelizacja ustawy z dnia 22 czerwca 2017 roku wprowadziła zapis, mający na celu ochronę obiektów zabytkowych, co do których zostało wszczęte postępowanie w sprawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomych, ale decyzja nie jest jeszcze ostateczna: „*od dnia wszczęcia postępowania w sprawie wpisu zabytku do rejestru do dnia, w którym decyzja w tej sprawie stanie się ostateczna, przy zabytku, którego dotyczy postępowanie, zabrania się prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku*”. Zakaz ten dotyczy również robót budowlanych objętych pozwoleniem na budowę albo zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie. (Art. 10 a).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

W ramach nowelizacji ustawy samorządy wszystkich szczebli otrzymały możliwość udzielania dotacji na prace przy zabytkach nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, lecz również znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. (Art. 81 ust.1).

Zgodnie z zapisami znowelizowanej ustawy wprowadzone zostały administracyjne kary pieniężne:

Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,*
- 2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,*
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,*
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości*

- podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2023 poz. 40)

Zapis w ustawie informuje, że zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami (art. 7 ust.1, pkt 9).

Dodatkowe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają m.in.:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2022 poz. 503)

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2021 poz. 2351 z późn. zm.)

Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach.

W kontekście ochrony zabytków istotnym przepisem prawa budowlanego jest możliwość skorzystania z odstępstw od sprecyzowanych w ustawie przepisów techniczno-budowlanych, dotyczących projektowania, budowania, użytkowania i utrzymywania obiektów budowlanych. Odstępstwo można uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę lub decyzji o zmianie sposobu użytkowania obiektu. Organ wydający pozwolenie na budowę występuje w tej sprawie do ministra, który ustanowił przepisy techniczno-budowlane (art. 9). Należy też zwrócić uwagę, że w myśl prawa budowlanego, budowy i roboty budowlane niewymagające pozwolenia na budowę, jeżeli są wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków wymagają pozwolenia na budowę, a jeżeli są wykonywane na obszarze wpisanym do rejestru zabytków - wymagają zgłoszenia, przy czym do wniosku o pozwolenie na budowę oraz do zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 29 ust. 4). Natomiast pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2).

W odniesieniu do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3). Ponadto umieszczanie tablic i urządzeń reklamowych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków

wymaga pozwolenia na budowę (art. 29 ust. 2 pkt 6), a instalowanie krat na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga zgłoszenia (art. 30 ust. 1 pkt 3a).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2022 poz. 2556)

Ustawa wskazuje, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2022 poz. 916 z późn. zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wda je zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2023 poz. 344 z późn. zm.)

Ustawa mówi, że jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz precyzuje, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2020 poz. 194)

W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Ustawa określa, że sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury oraz, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2020 poz. 1057 z późn. zm.)

Ustawa informuje, że gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe/stowarzyszenia.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zawierają:

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2022 poz. 385 z późn. zm.)

Ustawa zawiera zapisy o przechowywaniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu zabytków. Ustawa mówi, iż Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, zakres, formy i sposób ewidencjonowania zabytków w muzeach.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2022 poz. 2393)

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. 2022 poz. 2409 z późn. zm.)

Artykuł 34 daje możliwość poprzez decyzje administracyjne zmianę sposobu użytkowania gruntów rolnych, na których znajdują się stanowiska archeologiczne, na inne mniej niszczące użytkowanie terenu.

Ustawa o grobach i cmentarzach wojennych (Dz.U. 2018 poz. 2337 z późn. zm.)

Zapisy ustawy określają sposób ochrony grobów i cmentarzy wojennych oraz zasady udzielania dotacji na zadania związane z opieką nad grobami i cmentarzami wojennymi.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy, które zawiera:

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164).

Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Akty wykonawcze:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2020 poz. 1901),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212. poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 roku Nr 50, poz.256),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2021 poz. 81).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Stare Bogaczowice na lata 2023 – 2026, jest spójny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach poniżej:

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 (Uchwała Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.) – Brak aktualizacji

Główny cel główny Programu brzmi:

„Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”

Cel Programu będzie realizowany przez następujące cele szczegółowe i kierunki działań:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Upowszechnienie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.)

Znaczenie dokumentu w kontekście programu opieki nad zabytkami jest istotne, gdyż jednym z ustawowych celów programów opieki nad zabytkami jest włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Koncepcja kładzie nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument formułuje również zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią

i zapewnieniu bezpieczeństwa. Uwzględnia także problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.)

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Diagnoza w zakresie objętym programowaniem strategicznym opiera się na trzech obszarach:

- obszar 1: współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 kultura wskazano m.in. na zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych (tylko niespełna 1/3 obiektów zabytkowych figurujących w rejestrze krajowym nie wykazuje objawów zniszczenia). Jednocześnie wskazano także na rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego, które zarówno w Polsce, jak i na świecie, odgrywają również coraz ważniejszą rolę w kształtowaniu świadomości historycznej i tożsamości narodowej.

Jako cel główny SRKS wskazała wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Cel główny SRKS realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne:
  - Usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami,
  - Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
- Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich:
  - Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
  - Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury,
  - Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
  - Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
  - Wzmacnianie promocji kultury polskiej za granicą.
- Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.
  - Wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju,
  - Rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych,
  - Wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i regionu

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Stare Bogaczowice na lata 2023-2026 wykazuje spójność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim i regionalnym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

***Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2021 - 2024
(Uchwała nr XXXIV/686/21 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 24 czerwca 2021 r.)***

W Programie za cel strategiczny uznano zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmacniania tożsamości Dolnego Śląska. Zgodnie z tym założeniem, dziedzictwo kulturowe jest zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości mieszkańców regionu. Stanowi zarówno przedmiot ochrony, jak i znaczący potencjał, który może i powinien być wykorzystywany w rozwoju społecznym i gospodarczym województwa.

Cele operacyjne, podporządkowane celowi strategicznemu, dotyczą dwóch obszarów działań:

Cel operacyjny 1: Zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego obejmuje działania mające na celu poprawę stanu zachowania obiektów zabytkowych, w szczególności poprzez wspieranie zintegrowanych aktywności wielu podmiotów zaangażowanych w zarządzanie i opiekę nad nimi.

PRIORYTET 1: Wsparcie działań związanych z dokumentowaniem zabytków w województwie dolnośląskim.

- Działanie 1: Wsparcie dla opracowania dokumentacji konserwatorskiej, technicznej, architektonicznej dla obiektów zabytkowych wymagających podjęcia działań ratowniczych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

- Działanie 2: Wsparcie dla obiektów i zespołów zabytkowych ubiegających się o wpisanie na listę pomników historii, listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz na tworzenie parków kulturowych.
- Działanie 3: Wytypowanie obiektów do nadania Znak Dziedzictwa Europejskiego.
- Działanie 4: Prowadzenie i aktualizowanie zbiorów danych przestrzennych i zasobów cyfrowych dotyczących obiektów zabytkowych.

PRIORYTET 2: Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem i użytkowaniem zabytków.

- Działanie 1: Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych stanowiących mienie województwa i określenie możliwości ich wykorzystania dla realizacji zadań własnych samorządu województwa.
- Działanie 2: Dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich oraz konserwacji zabytków znajdujących się na terenie województwa.
- Działanie 3: Wspieranie działań związanych z zabezpieczaniem zabytków.
- Działanie 4: Wspieranie działań związanych z dostosowaniem obiektów dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
- Działanie 5: Wspieranie poprawy efektywności energetycznej obiektów zabytkowych wraz z wymianą źródeł ciepła na zero- lub niskoemisyjne.

PRIORYTET 3: Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego.

- Działanie 1: Stymulowanie opracowywania Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami oraz Gminnych Ewidencji Zabytków w województwie dolnośląskim.
- Działanie 2: Wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.
- Działanie 3: Wspieranie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i wartości przyrodniczych.

Cel operacyjny 2: Wzmacnianie tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego obejmuje działania wzmacniające poczucie tożsamości mieszkańców regionu Dolnego Śląska i ich zaangażowania w opiekę nad zabytkami, a także promocję dziedzictwa kulturowego jako integralnej części marki regionu.

PRIORYTET 1: Kształtowanie tożsamości regionalnej przez działania edukacyjne i promocyjne.

- Działanie 1: Wspieranie programów i projektów edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego.
- Działanie 2: Wspieranie programów i projektów promujących dziedzictwo kulturowe w powiązaniu z edukacją historyczną.

PRIORYTET 2: Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami.

- Działanie 1: Wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla obecnych i potencjalnych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.
- Działanie 2: Wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla inicjatyw społecznych związanych z opieką nad zabytkami.

PRIORYTET 3: Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

- Działanie 1: Promowanie i aktywny marketing dziedzictwa kulturowego województwa jako czynnika rozwoju gospodarczego Dolnego Śląska.
- Działanie 2: Wspieranie działań mających na celu wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju sektora uzdrowiskowego i turystyki.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego 2030 (Uchwała nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.)

W planie przenikają się trzy zasadnicze płaszczyzny. Wizja zagospodarowania przestrzennego województwa, która opisuje docelowy stan zagospodarowania przestrzennego w perspektywie 2030 roku, wyznaczając cztery cele, do których dążyć będzie Samorząd Województwa Dolnośląskiego.

Kolejną płaszczyznę tworzą uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego województwa, które stanowią ocenę (dokonaną w oparciu o obecną sytuację i dotychczasowe trendy, a także prognozowane zmiany) istniejących i przyszłych warunków wpływających na możliwość realizacji zaplanowanej wizji, nie stanowią części planu, ale zostały zawarte w odrębnym opracowaniu. Natomiast kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania województwa, które podporządkowane zostały realizacji czterech celów, ustalone zostały dla całego województwa w części D tekstu planu.

Strategia rozwoju województwa dolnośląskiego 2030 (Uchwała nr L/1790/18 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 20 września 2018 r.)

Strategia wytycza wizję przyszłościowego rozwoju regionu jako:

DOLNY ŚLĄSK 2030:

- regionem równomiernego rozwoju – regionem bez istotnych społecznych i gospodarczych dysproporcji, regionem wewnątrznie spójnym, regionem wyrównanych rozwojowych szans,
- regionem przyjaznym dla mieszkańców, przedsiębiorców, inwestorów, turystów i kuracjuszy, atrakcyjnym miejscem do życia, pracy, nauki i rekreacji,
- regionem nowoczesnym z kreatywną i innowacyjną regionalną społecznością oraz rozwiniętą sferą naukową i badawczo-rozwojową,
- regionem konkurencyjnym w scenerii krajowej i europejskiej z Wrocławiem jako silną metropolią oraz ośrodkami regionalnymi o znaczących przewagach konkurencyjnych.

Harmonijny rozwój regionu i wysoka jakość życia dolnośląskiej społeczności stanowi nadrzędny cel, któremu podporządkowane są cele strategiczne:

- 1) Efektywne wykorzystanie gospodarczego potencjału regionu;
- 2) poprawa jakości i dostępności usług publicznych;
- 3) wzmocnienie regionalnego kapitału ludzkiego i społecznego;
- 4) odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego
- 5) wzmocnienie przestrzennej spójności regionu.

W ramach celu strategicznego nr 4 wyznaczono przedsięwzięcia strategiczne:

- 4.5.1 Wsparcie przedsięwzięć służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie.
- 4.5.2 Wspieranie i udostępnianie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego i jego promocji.
- 4.5.3 Wsparcie zagospodarowywania i udostępnienia na cele turystyki lub kultury najważniejszych obiektów zabytkowych oraz miejsc historycznych o znaczeniu ponadregionalnym, które są spójne z przedmiotowym opracowaniem.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy Stare Bogaczowice)

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Stare Bogaczowice na lata 2023-2026, jest zbieżny z dokumentami gminy o charakterze strategicznym i opracowaniami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy oraz zawierającymi ustalenia dotyczące ochrony środowiska przyrodniczego, opisanymi poniżej:

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stare Bogaczowice

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

W Studium określono obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

W odniesieniu do budynków wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy zaleca się:

- zachowanie ich historycznej formy architektonicznej oraz substancji budowlanej,
- utrzymanie lub rewitalizacja otoczenia obiektu zabytkowego zgodnie z historycznym zagospodarowaniem.

W odniesieniu do budynków w gminnej ewidencji zabytków na terenie gminy zaleca się:

- utrzymać lub odtworzyć ich historyczną formę architektoniczną (wysokość, bryłę, kształt i geometrię dachu, kompozycję i wystrój elewacji, formy stolarki okiennej i drzwiowej),
- stosować historyczne lub nawiązujące do lokalnych tradycji materiały budowlane oraz kolorystykę; w szczególności zakazuje się stosowania okładzin ściennych typu „siding”,
- chronić, a w przypadku zniszczenia, w miarę możliwości odtwarzać historyczny detal architektoniczny,
- unikać umieszczania elementów technicznego wyposażenia budynków na fasadach budynków widocznych od strony ulicy (klimatyzatorów, anten satelitarnych, przewodów dymowych i wentylacyjnych),
- w przypadku zagospodarowania budynku na nowe funkcje zachować jego walory zabytkowe; pożądane jest, aby zmiana funkcji budynku wiązała się z podkreśleniem jego historycznego charakteru,
- nowa zabudowa realizowana w bezpośrednim sąsiedztwie tych obiektów nie powinna naruszać ich zabytkowych walorów, w szczególności poprzez swoją formę, gabaryty czy kolorystykę.

Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmuje obszar, na którym elementy dawnego układu przestrzennego zachowały się w stanie nienaruszonym lub jedynie nieznacznie zniekształconym. Jest to obszar uznany za szczególnie ważny jako materialne świadectwo historyczne. W strefie tej zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową:

1. Cieszów - obszar wsi obejmujący założenie cmentarne oraz zespół folwarku
2. Cieszów - przysiółek Cisów: ruiny zamku Cisy
3. Gostków - obszar wsi obejmujący katolicki kościół p.w. św. Rodziny z cmentarzem oraz ruiny kościoła ewangelickiego z zabudową towarzyszącą oraz z cmentarzem ewangelickim
4. Jabłów - kościół p.w. Matki Boskiej częstochowskiej z założeniem cmentarnym
5. Lubomin - kościół p.w. Matki Boskiej z cmentarzem
6. Stare Bogaczowice - obszar wsi obejmujący założenie cmentarne z kościołem św. Józefa Oblubieńca, zabudowania prepozytury klasztoru cystersów, wzgórze z kaplicą św. Anny aż po zespół kościoła ewangelickiego
7. Struga - założenie parkowo – pałacowe wraz z folwarkiem

Działania konserwatorskie w strefie „A” zmierzają do:

- zachowania historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowania dróg, linii zabudowy i kompozycji zieleni,
- konserwacji zachowanych głównych elementów układu przestrzennego, szczególnie: nawierzchni, cieków i zbiorników wodnych; zaleca się poddanie szczególnym wymogom estetycznym takich elementów krajobrazowych jak mostki i balustrady przy ciekach wodnych,
- zachowania sposobu użytkowania gruntów,
- zachowania historycznych wnętrz urbanistycznych,
- dążenia do usunięcia elementów uznanych za zniekształcające założenie historyczne i odtworzenia elementów zniszczonych,
- wymagane jest dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni muru i otworów oraz nawiązanie formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej,
- wymagane jest sukcesywne usuwanie lub przebudowa obiektów dysharmonizujących,

- wskazane jest dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zabytkowych zespołu i jego poszczególnych obiektów, nawiązanie w miarę możliwości do programu historycznego, oraz eliminowanie funkcji uciążliwych,
- wymaga się, aby nową zabudowę poddać szczególnym rygorom odnośnie gabarytów i sposobu kształtowania bryły – dopuszczalne są co najwyżej dwie kondygnacje z dachami o stromych połaciach, krytych dachówką ceramiczną, ewentualnie z użytkowym poddaszem skrytym w dachu, o ile szczegółowe wytyczne nie będą stanowiły inaczej, wskazane jest nawiązanie wysokością budynków do budynków sąsiadujących i wpisanie się w sylwetkę miejscowości,
- niedopuszczalne jest stosowanie dachów o połaciach mijających się na wysokości kamienicy oraz dachów o asymetrycznym nachyleniu połaci.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka gminy Stare Bogaczowice

Gmina Stare Bogaczowice zajmuje powierzchnię 86,89 km². Położona jest w południowo-zachodniej części województwa Dolnośląskiego i sąsiaduje z Gminami: Czarny Bór, Marciszów, Bolków, Dobromierz, Wałbrzych, Szczawno-Zdrój, Boguszów-Gorce i Świebodzice. Wśród gmin powiatu wałbrzyskiego Gmina Stare Bogaczowice zajmuje I miejsce pod względem wielkości powierzchni i jednocześnie ma najmniej mieszkańców.

W skład Gminy Stare Bogaczowice wchodzi osiem miejscowości usytuowanych w ośmiu sołectwach tj. Gostków, Nowe Bogaczowice, Stare Bogaczowice, Chwaliszów, Cieszów, Struga, Lubomin, Jabłów.

Zasoby przyrodnicze i obszary chronione

Obszarami prawnie chronionymi są tereny o najwyższych walorach przyrodniczych na terenie gminy Stare Bogaczowice takie jak:

- Książański Park Krajobrazowy o pow. 3144 ha wraz z otuliną 6490 ha, obejmujący zasięgiem sąsiadujące Gminy: Wałbrzych, Świebodzice, Świdnicę i Dobromierz, a usytuowany w przełomach rzecznych Strzegomki i Czyżyki na obszarze gminy Stare Bogaczowice obejmuje powierzchnię 501 ha – ustanowiony Rozporządzeniem Wojewody Wałbrzyskiego Nr 19/98 z dnia 17.12.1998 r.,
- Obszar Chronionego Krajobrazu Masywu Trójarbu o pow. 2420 ha (obejmujący częściowo zasięgiem gminę Czarny Bór), z tego 1770 ha powierzchni w Gminie Stare Bogaczowice – ustanowiony Rozporządzeniem Wojewody Wałbrzyskiego Nr 18/98 z dnia 17.12.1998 r.,
- Obszar Krajobrazu Chronionego masywu Chełmca,
- Obszary Natura 2000, tj. obszar ochrony siedlisk PLH020057 Masyw Chełmca o powierzchni 1.432,4 ha oraz obszar ochrony siedlisk PLH020034 Dobromierz o powierzchni 1.162,1 ha i obszar ochrony ptaków PLB020010 Sudety WałbrzyskoKamienogórskie o powierzchni 31.577,9 ha,
- Pomniki przyrody ożywionej: 2 dęby szypułkowe i 5 cisów, zlokalizowane w miejscowości Stare Bogaczowice obok budynków nr 161 i 128 - ustanowione zostały Rozporządzeniem nr 17/98 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 17.12.1998 r.

Turystyka

W gminie występują bardzo dobre warunki do uprawiania turystyki pieszej, rowerowej i konnej. Rozbudowana jest sieć szlaków turystycznych, prowadzących po okolicznych pasmach górskich.

Przez gminę przebiega wiele atrakcyjnych szlaków turystycznych pieszych:

- Szlak czerwony: Zamek Cisy – Struga – Czerwone Wzgórze – Szczawno Zdrój – Stary Książ – Zamek Książ – Świebodzice – Bystrzyca Górna – Lutomia Górna – Pieszyce.
- Szlak czerwony: Nowe Bogaczowice – Stare Bogaczowice – Rozdroże pod Jagodnikiem – Rozdroże pod Trójarbem – Trójarb.
- Szlak niebieski: Witków Śląski PKP – Trójarb – Modrzewiec – Węgielnik – Struga – Zamek Cisy – Dolina Czyżynki.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

- Szlak zielony: Szklarska Poręba Górna – Kolorowe Jeziorka–Kraślak–Gostków–Rozdroże Pod Trójgarbem –Trójgarb – Lubomin - Chelmiec – Boguszów Gorce – Dzikowiec Wielki – Sokołowsko – schronisko Andrzejówka – Rybnica Leśna – Dworzec Wałbrzych Główny.
- Szlak zielony: Szlak Zamków Piastowskich o długości 146 km, przebiegający przez tereny przebiegający przez tereny województwa dolnośląskiego. Na terenie Gminy Stare Bogaczowice przebiega od Zamku Książ poprzez Ruiny Zamku Cisy, Chwaliszów w kierunku Zamku Świny i Zamku w Bolkowie.
- Szlak żółty: Bolków – Wierzchosławice – Nagórniki – Przełęcz Pojednania – Gostków– Nowe Bogaczowice –Dolina Polskiej Wody – Jagodnik – Rozdroże Pod Trójgarbem – Trójgarb –Lubomin – Szczawno Zdrój.
- Szlak żółty: Stare Bogaczowice – Zalew na Chwaliszówce – Struga – Pełcznica – Cis Bolko.
- Szlak czarny: Sędziszów – Gostków – Kokosz – Przełęcz Pojednania – Wrony – Stare Bogaczowice – Dolina Polskiej Wody – Rozdroże pod Trójgarbem – Jabłów – dworzec kolejowy Boguszów Gorce Zachód.
- Szlak czarny: Rozdroże nad Witkowem – Kapliczne Rozdroże – Rozdroże nad Nowymi Bogaczowicami.

Na terenie Gminy Stare Bogaczowice znajdują się także liczne szlaki rowerowe:

- Szlak rowerowy niebieski: Szczawno Zdrój – Struga – aleja Czereśniowa – Skrzyżowanie Siedmiu Dróg – rozdroże pod Trójgarbem – Lubomin – Szczawno Zdrój.
- Szlak rowerowy zielony: Świebodzice – Cieszów – Chwaliszów – Stare Bogaczowice – Nowe Bogaczowice – Gostków – Jabłów – Kamienna Góra.
- Szlak rowerowy żółty – Świebodzice – Cieszów – Chwaliszów – Dobromierz.
- Szlak rowerowy zielony: Pełcznica – Zamek Cisy – Dolina Czyżynki – Struga – Podzamcze.
- Szlak rowerowy niebieski: Świebodzice – Cieszów – Pełcznica.
- Szlak rowerowy czarny: Stare Bogaczowice – Zalew na Chwaliszówce – szlak rowerowy niebieski.
- Szlak Cysterski - Gmina i Parafia Stare Bogaczowice otrzymały zaszczytny tytuł „Gminy Szlaku Cysterskiego” potwierdzony certyfikatem.

Na terenie Gminy znajduje się kilkanaście miejsc, w których wzniesiono obiekty infrastruktury turystycznej:

- Wieża widokowa oraz wiata turystyczna na szczycie Trójgarbu.
- Wiata turystyczna z miejscem odpoczynku na Skrzyżowaniu Siedmiu Dróg.
- Wiata turystyczna z miejscem odpoczynku przy zalewie na Chwaliszówce.
- Wiata turystyczna z miejscem odpoczynku na Kaplicznym Rozdrożu.
- Wiata turystyczna z miejscem odpoczynku w pobliżu dawnego kamieniołomu na szlaku zielonym pomiędzy Kaplicznym Rozdrożem a Rozdrożem pod Trójgarbem.
- Wiata turystyczna z miejscem odpoczynku w Dolinie Czyżynki przy Zamku Cisy.
- Wiata turystyczna z miejscem odpoczynku na Rozdrożu pod Jagodnikiem.
- Wiata turystyczna z miejscem odpoczynku przy Alei Czereśniowej pomiędzy Strugą, a Starymi Bogaczowicami.
- Punkt widokowy miejscem odpoczynku nad Starymi Bogaczowicami.
- Punkt widokowy miejscem odpoczynku na Przełęczy Pojednania.

Jedną z najbardziej popularnych atrakcji turystycznych w Gminie i okolicy jest wieża widokowa na Trójgarbie o wysokości 27,5 m. Na platformie znajduje się pięć tarasów widokowych rozmieszczonych na wysokościach od 17 do 23 metrów. Jest to najwyższa wieża widokowa w Sudetach.

Fotografia 1. Widok na wieżę widokową na Trójgrabie.

5.2.2. Zarys historii obszaru Gminy

Osadnictwo na terenie Gminy Stare Bogaczowice ma bogatą historię. Chwaliszów oraz Stare Bogaczowice po raz pierwszy wymienione są w dokumentach z 1228 roku w aktach związanych z założeniem klasztoru henrykowskiego. W 1292 roku Chwaliszów wraz ze Starymi Bogaczowicami zostały przekazane Cystersom w Krzeszowie. Poprzez nadania Bolka I posiadłości cysterskie były rozszerzane i objęły wsie Gostków i Nowe Bogaczowice. Wieś Struga wymieniona w 1290 roku stanowiła siedzibę rycerską.

Z majątkiem w Strudze związana była wieś Cieszów oraz Lubomin. Natomiast Jabłów należał do właścicieli Czarnego Boru. Rozwijające się osadnictwo wiejskie na tym terenie związane z gospodarką rolną, uprawianiem rzemiosła oraz górnictwem zostało zahamowane w okresie wojny trzydziestoletniej.

Na obszarze obecnej Gminy kwitła działalność rzemieślnicza oraz przemysłowa: włókiennictwo (Gostków, Nowe Bogaczowice) i górnictwo (eksploatacja wapieni, rud żelaza i rud srebra). Czynne były w Jabłowie: kopalnia rud żelaza, dwie kopalnie węgla kamiennego oraz kopalnie rud srebra i ołowiu. W niewielkim zakresie kopalnictwo rud występowało również we wsiach Stare Bogaczowice i Chwaliszów.

Poziom rozwoju gospodarczego był na tym terenie wysoki. Według danych źródłowych w okresie od XVI w. do XX w. następował stały przyrost mieszkańców. W 1810 r. ma miejsce sekularyzacja dóbr klasztornych i przejęcie ich pod zarząd państwowy.

Wyposażenie poszczególnych wsi w usługi oraz miejsca pracy przedstawiało się z reguły następująco: dwie szkoły (katolicka i ewangelicka), dom parafialny, folwark, kilka młynów wodnych, gorzelnia, browar, cegielnia, kilka warsztatów tkackich, karczma, inne warsztaty usługowe oraz kuźnia. W Starych Bogaczowicach wykorzystywano dla celów leczniczych wody mineralne.

W latach 20-tych i 30-tych XX wieku zaczęła rozwijać się turystyka. Zbudowano kilka małych hoteli i restauracji, pijalnię wody mineralnej. Wieś Stare Bogaczowice uzyskała status zdrojów. Przed drugą wojną światową istniało tu małe uzdrowisko wykorzystujące do kuracji pitnej i kąpeli zdrowotnych wodę z 6-ciu źródeł. Istniały tu liczne zakłady wodolecznicze, hotele, pensjonaty i restauracje. Po II wojnie światowej pijalnię zaniedbano i ostatecznie rozebrano w latach 50-tych. W okresie międzywojennym znacznie rozwinęła się hodowla bydła i owiec. Rozbudowano gospodarstwa, powstały wielkie ceglane stodoły i stajnie. W większości budynki te przetrwały do dzisiaj. Obecnie wykorzystywane są w niewielkim stopniu.

Największe zmiany w historii Gminy miały miejsce po 1945 roku. Nastąpiła całkowita wymiana ludności. Wprowadzono gospodarkę uspołecznioną. W latach 70-tych powstały 4 rolnicze spółdzielnie produkcyjne specjalizujące się w uprawach szklarniowych, hodowli bydła, owiec i drobiu. Obecnie największymi zakładami są firmy związane z produkcją jaj.

Historia miejscowości

Chwaliszów

Wieś jest po raz pierwszy wymieniona w dokumentach z 1228 roku, w aktach związanych z założeniem klasztoru henrykowskiego. W Księdze Henrykowskiej mowa jest o tym, że książę Henryk I Brodaty podarował klasztorowi 50 łanów w Chwaliszowie. Nadanie to miało miejsce 6 czerwca 1228 roku, z okazji poświęcenia dwóch ołtarzy w kościele henrykowskim, przy okazji potwierdzenia wcześniejszej darowizny zmarłego w 1227 roku kanonika Mikołaja konwentowi henrykowskiemu. Wspomniane nadanie wymienione jest ponownie w dokumencie księcia Bolesława II z 1263 roku oraz w dokumencie biskupa Tomasza I z tegoż roku. Wiadomo również, że w 1263 roku wieś była lokowana na prawie niemieckim. W dokumencie z 1265 roku wymieniony był sołtys Theodor. W 1292 roku Chwaliszów wraz ze Starymi Bogaczowicami przekazany został konwentowi cysterskiemu w Krzeszowie, które to nadanie potwierdzone było w dokumentach księcia Bolka I również w latach 1293 i w 1299 Bolko I pozostawił sobie jednak prawo książęce do wsi. Po 1300 roku posiadłości we wsiach były przez cystersów rozszerzane.

W 1547 roku opat krzeszowski Johann V zastawił Stare i Nowe Bogaczowice oraz Chwaliszów radcy cesarskiemu Hansowi von Schaffgotsch; w 1571 roku opat Krzeszowa Christoph Scholtz odkupił te miejscowości od Hansa Schaffgotscha - miejscowość stała się ponownie własnością klasztorną.

W okresie wojny siedmioletniej dwukrotnie zakładane były w miejscowości kwatery polowe wojsk pruskich. Poprzez przynależność do dóbr klasztoru krzeszowskiego historia wsi jest zbieżna z historią konwentu oraz innych okolicznych posiadłości cysterskich (vide: Stare Bogaczowice). Chwaliszów zawsze należał do parafii w Starych Bogaczowicach.

Po sekularyzacji dóbr klasztornych w 1810 roku włość cysterska (1180 ha gruntów) przeszła na własność skarbu państwa.

W Chwaliszowie, podobnie jak w okolicznych miejscowościach rozwijało się tkactwo lnu.

Cieszów

Cieszów został założony jako lenna wieś zamkowa. W źródłach wymieniona po raz pierwszy w 1305 w wykazie wsi biskupstwa wrocławskiego Liber Foundationis Episcopa-tus Vratislaviensis.

Cieszów aż do XVIII wieku związany był z majątkiem w Strudze i jej kolejnymi właścicielami; 1493 - Siegmund Czettritz, 1545-1585 - Abraham von Czettritz, 1585-1598 - Abraham von Czettritz syn, do 1655-1670 - Hans Georg von Czettritz, 1655-1662 majątkiem dysponowała Katharina von Czettritz, 1670-1681 Heinrich Czettritz von Neunhaus (wieś przeszła do dominium w Nowym Dworze), 1681-1718 Maria Katharina baronowa von Bibran, po niej odziedziczyła majątki jej młodsza córka Sophia Henrietta z domu baronowa von Bibran, która poślubiła hrabiego Rzeszy von Stollberg-Stollberg. W 1873 roku właścicielem Cieszowa był Markus Schottlander z Wrocławia. W 1876 właścicielem dóbr w Cieszowie był Ernst Tschersich i 7 współwłaścicieli z Białego Kamienia, w 1898 majątek liczący 116 ha posiadał Fischer z współnikami z Białego Kamienia, współposiadaczem był Ernst Fischer z Białego Kamienia, w 1909 roku Tietze z współnikami, w 1917 roku Friedrich Winkler, w 1922 roku Martin Raupach, natomiast pomniejszone dobra liczące 46 ha w latach 1930-1937 posiadał Hermann Kron.

W okresie wojny trzydziestoletniej w 1641 roku wieś została zniszczona (spalona) i opuszczona.

W 1781 roku właściciele majątku kupili złożę wapienne, po czym uruchomili kopalnię wapna. W początkach XIX wieku zaniechano wydobywania wapna. Wpływ na to miała wojna lat 1806-1807, a przede wszystkim niska opłacalność. Głęboko położone złoża były zalewane przez wody podziemne. W ostatniej ćwierci XIX wieku ponowiono próbę wydobywania wapna - czynny był jeszcze jeden piec.

Gostków

Po raz pierwszy wzmianka o Gostkowie pojawia się w źródłach w 1305 roku - wieś wymieniona jest w Liber Fundationis Episcopatus Vratislaviensis jako wieś z kościołem. Kościół podany jest w źródłach w 1335 r. - w dokumencie Nuntiusa Galhardusa de Carceribus. W latach 1615-54 patronem kościoła był kasztelan Ferdinand von Zedlitz z Bolkowa. Kościół został przekazany katolikom 24 stycznia 1654 roku. Na podstawie testamentu Ladislaus von Zedlitz z 1624 roku w 1703 roku Gostków, zależny od zamku w Bolkowie został wraz z zamkiem przejęty przez cystersów krzeszowskich.

We wsi rozwijał się przemysł płócienniczy. Tradycja domowych tkalni zanikała od drugiej połowy XIX wieku. Ostatnia tkaczka w Gostkowie — pani Grundmann zmarła w 1941 roku.

Jablów

Wieś w 1305 roku wymieniona w Liber Fundationis Episcopatus Vratislaviensis jako „Gablów, district circa Landeshuttam”. W 1369 roku wieś stanowiła własność Hansa von Czettritz z Czarnego Boru. Podczas wojen husyckich w latach 1425/1427 Jabłów był prawdopodobnie zniszczony. Jabłów pozostawał w posiadaniu rodu Czettritzów do XIX wieku - do majątku w Strudze Jabłów należał do 1577 roku, później w dobrach związanych z Czarnym Borem: 1490 - Hans Czettritz; po 1493 - Siegmund Czettritz ze Strugi; 1553-1585 - Abraham von Czettritz; po 1585 - George Czettritz; 1654 - George Oswald von Czettritz; 1830 - baronowa von Czettritz und Neuhaus. W 1845 właścicielem dóbr był baron Otto von Zedlitz.

W 1559 funkcjonowało w miejscowości kopalnictwo rud żelaza. W latach 1591-1610 - czynne były kopalnie: Birke, Beschert Gluck, Eiche, Himmelfahrt Christi. Wydobycie rud srebra przerwała wojna trzydziestoletnia, dalszy rozwój nastąpił w końcu XVII wieku. W 1830 roku czynne były 2 kopalnie węgla kamiennego Emilie Anna i Paul und Peter am Hochberge i kopalnia rudy srebra i ołowiu Ludwig; natomiast w 1845 roku kopalnie węgla: Emilie Anna i Erwunschte Zukunft. W 1854 podejmowano powtórne próby z wydobyciem rud srebra, ale i te w roku 1866 ponownie zaniechane. Przed bitwą nad Kaczawą, od 1813 roku stacjonowały oddziały wojsk rosyjskich.

Jabłów należał do 1818 roku do dawnego okręgu bolkowski-kamienogórskiego księstwa świdnickiego, później został włączony do powiatu Kamienna Góra, natomiast po reformie administracyjnej w 1934 roku został przyłączony do powiatu wałbrzyskiego.

Lubomin

Wieś w 1305 wymieniona w wykazie wsi biskupstwa wrocławskiego Liber Fundatio-nis Episcopatus Vratislaviensis jako wieś z kościołem. W 1599 roku Lubomin posiadał własną szkołę. W pół XVII w. patronką kościoła była Susanna Eleonora baronowa von Gellhorn. W czasach reformacji kościół gminy ewangelickiej, 12 lutego 1654 nastąpiło przekazanie kościoła katolikom. W 1742 roku nastąpiło ponowne otwarcie ewangelickiej szkoły. Dobra w Lubominie od XV wieku były w posiadaniu rodziny von Czettritz ze Strugi, potem Czettritzów z Czarnego Boru: 1493 - Hans von Czettritz, 1493-1541 - Siegmund von Czettritz, 1541-1545 - Georg von Czettritz, 1545-1585 - Abraham von Czettritz, 1585-1598 - Abraham von Czettritz syn, 1598 - 1655 Hans Georg von Czettritz, 1655 Susanna von Gellhorn z Czarnego Boru. Później majątek przeszedł w posiadanie rodziny von Kluge (1740), barona von Seher-Toss, w 1785 roku, jak podaje Zimmermann właścicielką dóbr w Lubominie była pani von Hohendorf.

Od XVIII wieku Lubomin należał do dominium w Strudze. Od 1876 do 1891 roku właścicielem majątku liczącego 48 ha był Ernst Tschersig (Tschersich) - właściciel ziemski z Białego Kamienia. W latach 1898-1905 majątek jest własnością Fischera i wspólników z Białego Kamienia (liczy wówczas 76 ha), 1909-1912 przejmuje Tietze z wspornikami; w latach 1917-1922 Emanuel Aufricht - kupiec z Wrocławia; w 1930 roku mniejszym już majątkiem (22 ha) zarządza wdowa po nim. W 1937 roku właścicielem dóbr w Lubominie, Starych Bogaczowicach i Strudze (łącznie 523 ha) jest mistrz budowlany Rudolf Kreibe,

W 1823 roku została założona huta szkła w kolonii Chełmiec.

Lubomin należał do 1818 roku do dawnego okręgu bolkowski-kamiennogórskiego księstwa świdnickiego, później został włączony do powiatu Kamienna Góra, na-tomiast po reformie administracyjnej w 1934 roku został przyłączony do powiatu wałbrzyskiego.

Nowe Bogaczowice

Wieś jako odrębna miejscowość po raz pierwszy została wymieniona w źródłach w dokumencie biskupa Tomasza I z 1263 roku. Wieś, podobnie jak sąsiednie Stare Bogaczowice należała do klasztoru krzeszowskiego. W 1354 roku opat krzeszowski Helwig miał bowiem kupić od braci Konrada i Johanna Czirnów wieś Nowe Bogaczowice — prawdopodobnie odkupił jedynie sołectwo. W 1355 roku wymieniony jest w dokumentach Gotfried Scholtz z Nowych Bogaczowic.

W 1547 roku opat krzeszowski Johann V zastawił Stare i Nowe Bogaczowice oraz Chwaliszów radcy cesarskiemu Hansowi von Schaffgotsch; w 1571 roku opat Krzeszowa Christoph Scholtz odkupił te miejscowości od Hansa Schaffgotscha - miejscowość stała się ponownie własnością klasztorną.

W Nowych Bogaczowicach rozwijało się płóciennictwo, charakterystyczna dla miejscowości były domowe tkalnie Inu. We wsi istniały ponadto zakłady towarzyszące produkcji: bielarnia, miedlarnia. Od drugiej połowy XIX wieku postępował upadek tej gałęzi rzemiosła - według danych statystycznych w 1885 r. 67 tkaczy pracowało przy 73 krosnach tkackich, w 1915 r. 16 tkaczy przy tyluż krosnach.

Nowe Bogaczowice należały do okręgu bolkowski-kamiennogórskiego księstwa świdnickiego, później do powiatu bolkowskiego w rejencji legnickiej, od 1934 roku były przyłączone do powiatu Kamienna Góra.

Stare Bogaczowice

Miejscowość Stare Bogaczowice, wcześniej Bogaczowice pojawia się w dokumentach po raz pierwszy w 1228 roku w księdze założycielskiej klasztoru w Henrykowie, gdy stała się z przekazu księcia Henryka I Brodatego własnością przybyłych z Lubiąża cystersów. Najstarsze informacje o Starych Bogaczowicach łączą się z osobą kanonika i notariusza księcia Henryka I - Mikołaja, który pochodził z okolic Krakowa, a z nadania księcia miałyby już w 1222 roku posiadać 100 łanów w lesie, który to majątek został nazwany Richnov. Te sto łanów zostało przekazanych przez zmarłego w 1227 roku Mikołaja, a oficjalnie zatwierdzonych na prośbę biskupa wrocławskiego Wawrzyńca i biskupa poznańskiego Pawła przez księcia, cystersom z Henrykowa 6 czerwca 1228 roku w dniu św. Wincentego. Wspomniane nadania potwierdzone są ponownie w dokumencie księcia Bolesława II z 1263 roku. W dokumencie henrykowskim wymieniony jest wójt Siegfried Rindfleisch, a w dokumencie z 1265 roku pro-boszcz Achilles. W końcu XIII wieku była to już osada znacząca, o czym świadczy istnienie warsztatów rzemieślniczych - wieś miała prawo do dwóch kuźni, mogli tu pracować szewc, piekarz i rybak.

Istniejący już wówczas parafialny kościół św. Mikołaja znajdował się na północnym brzegu rzeki - jest to prawdopodobnie najstarszy obszar wsi. Od 1292 roku miejscowość wraz z kościołem stała się własnością cystersów krzeszowskich, które to nadanie potwierdzone było w dokumentach księcia Bolka I również w latach 1293 i w 1299 — Bolko I pozostawił sobie jednak do wsi prawo książęce. Po 1300 roku posiadłości we wsiach były przez cystersów rozszerzane. W 1318 roku we wsi była karczma, wolny wyszynk i dom parafialny - wówczas proboszczem był pochodzący z Pomorza Liczko.

W 1427 roku Stare Bogaczowice podobnie jak klasztor w Krzeszowie prawdopodobnie zostały zniszczone przez Husytów.

Według dokumentów z archiwum parafialnego badacze podają datę 1518 odnoszącą się do budowy w dolnej części wsi nowego kościoła za opata Franza Buttnera. W pobliżu kościoła istniał cmentarz.

W 1742 roku, w dwa lata po aneksji Śląska przez Prusy i zrównaniu w prawach wyznań ewangelickich z katolickim w Starych Bogaczowicach został wystawiony dom modlitwy dla ewangelików zamieszkujących Stare i Nowe Bogaczowice. W Wielki Czwartek 1742 roku zostało udzielone zezwolenie na budowę zboru (w latach 1741-1746 koncesji na stawianie domów modlitwy udzielał król, bowiem należały one do zakresu regaliów). Nie znana jest dokładna data konsekracji. Pierwszym pastorem został wybrany przez gminę

obejmującą Stare Bogaczowice i Chwaliszów Johann Christoph Andritzky. Była to budowla drewniana o prostej architekturze. Uwieczniona została na rycinie Wernera z 1748 roku⁹,

W Starych Bogaczowicach dla obu wyznań istniały obok siebie cmentarze położone przy katolickim kościele parafialnym, na południowym obrzeżu miejscowości.

Przed aneksją Śląska w 1742 roku nastąpił najkorzystniejszy okres w handlu płótnem, którego produkcją zajmowały się gospodarstwa w Starych Bogaczowicach i okolicznych miejscowościach.

1810 po kasacie klasztoru w Krzeszowie wieś znalazła się pod zarządem państwowym. Wówczas własność cysterska obejmowała 2777 ha w Starych Bogaczowicach, 1180 ha w Chwaliszowie i 530 ha w Nowych Bogaczowicach.

Obecna wieś gminna należała do okręgu bolkowski-kamiennogórskiego dawnego księstwa świdnickiego, od 1818 r. — przyporządkowana do powiatu bolkowskiego rejencji legnickiej, w 1934 roku Stare Bogaczowice włączone zostały do powiatu wałbrzyskiego.

Struga

Pierwszym potwierdzonym źródłowo właścicielem Strugi był w 1290 roku rycerz Heynmann (Hans) de Adellungesbache, o którym Zimmermann podaje, że był obdarzany dużym szacunkiem na dworze księcia Henryka we Wrocławiu i w Legnicy w 1294 roku. W 1305 roku w *Liber Fundationis Episcopatus Vratislaviensis* Struga jest wymieniona jako wieś z kościołem. W dokumencie z 1376 roku został wymieniony *rector ecclesiae w Adlungisbache*.

Kościół p.w. Matki Boskiej Bolesnej, dawniej parafialny, mógł zostać wzniesiony w 1532 roku.

W 1377 roku właścicielem wsi był rycerz Ulrich Schoff, który wraz z żoną Elisabeth oraz rycerzami — spadkobiercami majątku — Reincko, Ulrichem, Rupertem i Peterem ufundował dla kościoła parafialnego ołtarz. W 1382 roku wymienia się wieś — Adelungi-sbach — z folwarkiem i młynem. Ulrich i jego brat Heinz Schoff nie pozostawili w linii męskiej spadkobierców, zatem Struga stała się lennem króla czeskiego jako władcy księstwa świdnicko-jaworskiego, w którego imieniu Hans von Colditz jako starosta księstwa sprzedawał majątek w Strudze wraz z innymi posiadłościami Hermannowi von Czettritz z Książa. W ten sposób 14 lutego 1453 roku Struga stała się częścią majątku Czettritzów.

W 1454 roku właścicielami Strugi są synowie Hermanna — Georg i Hans. Majątkiem bracia podzielili się w 1456 roku, spadkobiercą Strugi został Hans, który w 1464 roku musiał opuścić Książ i osiadł na pewien czas w Strudze. O nim to dokument z 1466 roku mówi, że żył w Strudze. W latach 1470-1484 miał mieszkać w Nowym Dworze, bowiem tytułował się jako Czettritz von Neuhaus lub „*de novo castro*”. Zmarł w 1490 roku zapewne na zamku Chojnik, który odkupił od swojego brata Georga. W Strudze nie mieszkała także wdowa po nim. Możliwe zatem, że w latach 1470-1520 siedziba w Strudze pozostała niezamieszкана.

Po śmierci Hansa majątek przeszedł na ośmiu jego synów, Struga w latach 1490-1493 stanowiła ich wspólną własność. Wówczas dobra w Nowym Dworze obejmowały Strugę, Lubomin, Cieszów z zamkiem, Mrowiny, Czarny Bór i Jabłów. Struga stała się wspólną własnością czterech braci: Hansa, Friedricha, Siegmunda i Ulricha, który mieszkał w Nowym Dworze. Siegmund był pierwszym z rodu, który w Strudze zamieszkał (wzmianka z 1528 roku). Z majątku Siegmund odziedziczył Strugę, Lubomin, Cieszów z zamkiem, Mrowiny, Czarny Bór i Jabłów. Pozostałą część ogromnego majątku przejął Ulrich, który zmarł w Strudze w 1538 roku. Siegmund został pochowany w Strudze, gdzie zmarł w 1541 roku. Majątek odziedziczył po Siegmundzie jego brat Georg i jego dzieci — o Siegmundzie pochodzi informacja z 1534 roku, że nie miał potomstwa. Georg zmarł w 1545 roku i został pochowany w kościele w Strudze z żoną Dorotheą, hrabiną von Dohna — w

1543 roku jako jej posiadłości właśnie są wymienione Struga, Lubomin i *Neudorf* (nazwa ta prawdopodobnie odnosi się do *Neudórfel am Hartenberge* — przysiółka Starych Bogaczowic, obecna nazwa Podgórna, która to osada mogła być założona przez Siegmunda albo Georga von Czettritz). Majątek w Strudze w latach 1545-1585 posiadał mieszkający tam Abraham. Do jego dóbr oprócz Strugi Dolnej i Górnej Lubomin, Cieszów z zamkiem, dolna część Boguszowa, Laski, Gorce, Mrowiny, Wildberg, Czarny Bór i Jabłów.

Abraham Czettritz był zapewne inicjatorem budowy nowej renesansowej siedziby rodowej. Po śmierci Abrahama w 1585 roku głównym spadkobiercą był jego starszy syn Abraham (najstarszy syn Adam zmarł jeszcze za życia ojca w 1577 roku). On to odziedziczył majątki w Strudze i Lubominie, Cieszów z zamkiem, Laski, dolną część Boguszowa, Gorce i Wildberg. Młodszy syn Georg przejął Czarny Bór, Mrowiny i Jabłów, które z Wojaczowem utworzyły dominium w Czarnym Borze, Abraham zmarł w 1598 roku i został pochowany w kościele w Strudze wraz ze swoją żoną Magdaleną von Ratschin zmarłą w 1603 roku. Struga przeszła w posiadanie Heinricha Noah i Hansa Georga. Pierwszy z nich ożenił się w 1619 roku z Susanną von Gellhorn i zmarł w 1625 roku — po nim dobra dziedziczy Hans Georg.

W okresie, gdy Struga była w jego posiadaniu, kościoły w Strudze i w Lubominie w 1654 roku zostały przekazane gminie katolickiej. Gmina ewangelicka w Strudze należała najpierw do parafii w Świdnicy, potem w Kamiennej Górze, dopiero w 1743 roku został założony zbór ewangelicki w Dolnym Szczawnie.

W okresie wojny trzydziestoletniej dobra Hansa Georga zostały zadłużone. W 1655 roku jego szwagierka Susanną von Gellhorn przejęła dobra w Górnej Strudze, Lubominie, Laskach, Gorcach i dolną część Boguszowa, powiększając dominium w Czarnym Borze. Swojej żonie Katharinie Hans Georg w tymże roku przekazał Dolną Strugę i Cieszów z zamkiem. W ten sposób po powtórny podziale majątku posiadłości Czettritzów zostały poważnie uszczuplone. W 1662 roku zmarła bezpotomnie Katharina. Wyżej wymienione dobra przejęte od męża zapisała w testamencie swojemu bratu Heinrichowi Czettritzowi z Nowego Dworu, jednakże majątkiem miał dysponować nadal jej mąż, pod warunkiem, że się powtórnie nie ożeni. Hans Georg ożenił się jednak z Ursulą von Reibnitz w 1663 roku. Zmarł bezdzietnie w 1670 — na nim wygasła linia Czettritzów ze Strugi.

Zgodnie z testamentem Kathariny dobra przejął Heinrich Czettritz von Neuhaus, który z kolei 12 lipca 1681 roku dobra w Strudze zapisał swojej córce Marii Katharinie, która w 1669 r. wyszła za mąż za Sigmunda Heinricha barona von Bibran-Modlau. Maria Katarzyna jednak, jako właścicielka Nowego Dworu i majątków w Dolnej Strudze, Białym Kamieniu i Cieszowie, po śmierci męża miała zamieszkiwać w Strudze, gdzie zmarła w 1718 r. Po niej odziedziczyła wspomniane majątki jej młodsza córka Sophia Henrietta z domu baronowa von Bibran, która poślubiła hrabiego Rzeszy von Stollberg-Stollberg. W 1694 posiadał Hans Karl von Seher-Thoss część wsi, zwaną Górną Strugą, która składała się z jednego folwarku i 18 gospodarzy. On zmarł w 1708 r. Po nim otrzymał to Johann Karl von Seher-Thoss i w 1723 r. Konrad Gottrieb von Seher-Thoss. W 1733 właścicielem Górnej i Dolnej Strugi był Christian von Kluge, od którego kupił dobra Karl Ferdinand baron von Seher-Thoss i po jego śmierci przejęła ten majątek jego siostra Maria Eleonora z domu baronowa von Seher-Thoss, żona generała von Prittwitz. Zimmermann podaje w 1785 roku, że te dobra od 1779 roku posiada Charlotta Sophia Tugendreich z domu von Lieres wdowa po von Hohendorf. Dominium miało wówczas prawo do prowadzenia browaru, solami, rzeźni i piekarni, mogło także zatrudniać szewców, krawców i felcerów. Po 1760 roku we wsi rozwijało się płóciennictwo. W 1840 roku wzmiankowane były źródła mineralne położone poniżej założenia zamkowego.

15 maja 1807 roku została stoczona zwycięska bitwa z udziałem pułku ułanów Legii Polsko-Włoskiej przemianowanej w 1808 roku na Legię Nadwiślańską. Polscy ułani wchodzili w skład IX korpusu Wielkiej Armii. Pod Strugą odcięty został i rozgromiony oddział armii pruskiej — pod dowództwem majora Loshina, który pokonał poprzedniego dnia pod Kątami sprzymierzonych Bawarczyków i powracał do twierdzy Srebrnogórskiej. Dla upamiętnienia tego wydarzenia został wzniesiony w 1960 roku pomnik ułanów Legii Nadwiślańskiej na Czerwonym Wzgórzu, w połowie drogi pomiędzy Strugą a Szczawienkiem. Pomnik ma kształt obelisku z orłem polskim i tablicą pamiątkową.

W 1873 roku właścicielem Strugi był Markus Schottlander z Wrocławia. Od 1876 do 1891 roku szlacheckie dobra o powierzchni 483 ha (z gorzelnią) należały do Ernsta Tschersicha i 7 współwłaścicieli z Białego Kamienia. W latach 1898-1905 majątek jest własnością Fischera i współników z Białego Kamienia, 1909-1912 przejmuje Tietze z współnikami; w latach 1917-1922 Emanuel Aufricht — kupiec z Wrocławia; w 1930 roku majątkiem zarządza wdowa po nim. W 1937 roku właścicielem dóbr w Strudze, Lubominie i Starych Bogaczowicach (łącznie 523 ha) jest mistrz budowlany Rudolf Kreibe,

W 1924 roku prowadzona była budowa nowego osiedla mieszkalnego.

Struga należała do okręgu świdnickiego dawnego księstwa świdnickiego, później do powiatu wałbrzyskiego w rejencji wrocławskiej.

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to świadectwo działalności mieszkańców danego regionu prowadzonej na przestrzeni wieków, dlatego najpełniej stanowi o jego tożsamości. Składa się z elementów przyrodniczych, ale przede wszystkim z wytworów i osiągnięć cywilizacyjnych człowieka. Są to zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobrazy miejskie i wiejskie, kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

W krajobrazie kulturowym przeważają zabytki sakralne, co jest typowe dla gmin wiejskich (kościół, cmentarze, kaplice, kapliczki), które stanowią dominat miejscowości. Ponadto wyróżniają się liczne budynki mieszkalne prywatne o ciekawej bryle i detalu architektonicznym.

Ruiny zamku

Ruiny zamku w Cisy

Zamek Cisy położony pomiędzy wsiami Struga, Chwaliszów i Cieszów na Pogórzu Wałbrzyskim. Umiejscowiony na niewielkim skalnym wzgórzu, nad małą rzeczką Czyżynką w Książańskim Parku Krajobrazowym.

Zamek powstał prawdopodobnie w XIII wieku. Pierwsza wzmianka o grodzie obronnym w tym miejscu pochodzi z 1243 roku. Położony nad urwistym zboczem i otoczony fosą był dobrym punktem obronnym. Miał zabezpieczać między innymi szlak handlowy. Zamek dość często zmieniał właścicieli. Został też zdobyty i częściowo zniszczony przez Husytów. Następnie odbudowano go i znaczenie powiększono. Był też stale modernizowany aż do 1634 roku. Wtedy został spalony przez wojska szwedzkie podczas Potopu. Nie odbudowano go ponownie i zaczął popadać w ruinę, przechodząc z rąk do rąk. W latach dwudziestych XX wieku obiekt przeszedł prace konserwatorskie, które miały przede wszystkim zabezpieczyć teren. Zrekonstruowano także wieżę i bramę.

Fotografia 2. Ruiny zamku Cisy.

Zamek właściwy założono na planie czworoboku o wymiarach ok. 22 × 28 m. Do jego budowy użyto głównie piaskowca. Mur obronny, z bramą w kurtynie północno-zachodniej, wzmocniony był w narożnikach skarpami.

Obiekt w stanie trwałej ruiny.

Ruiny objęte ochroną poprzez wpis do Rejestru Zabytków Województwa Dolnośląskiego.

Architektura sakralna

Kościół parafialny pw. Św. Rodziny w Gostkowie

Kościół św. Rodziny (pierwotnie św. Barbary i Katarzyny) wzmiankowany w 1335 r., powstał w XV w., przebudowany w drugiej połowie XVIII w. Jest to budowla orientowana, z prostokątną nawą, węższym prezbiterium zakończonym wieloboczną absydą oraz kwadratową wieżą na osi zwieńczoną cebulastym hełmem. Korpus nakryty dachami dwuspadowymi, w nawie płaski tynkowy strop, a w prezbiterium sklepienie krzyżowo-żebrowe, drewniana empora z trzech stron nawy. We wnętrzu zachowały się m.in.: trzy późnobarokowe ołtarze, ambona gotycka, chrzcielnica,

Fotografia 3. Widok na Kościół parafialny pw. Św. Rodziny w Gostkowie.

polichromowane rzeźby z XV w., figury świętych z XVIII w., prospekt organowy z XIX w.

W skład zespołu kościelnego wchodzi: kościół, cmentarz przykościelny oraz mur przykościelny.

Stan zachowania obiektu – dobry.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego.

Kościół filialny pw. MB. Częstochowskiej w Jabłowie

Kościół filialny, pierwotnie parafialny p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej wzniesiony został w drugiej połowie XVI wieku w miejscu kościoła średniowiecznego. Budowla murowana z kamienia, tynkowana; jednonawowa z oszkarpowanym prezbiterium; od strony wschodniej wieża, przy północnej ścianie prezbiterium zakrystia. Kościół kryty dachem ceramicznym, dwuspadowym; nawa przykryta stropem drewnianym, prezbiterium sklepione krzyżowo; okna o wykroju odcinkowym; we wschodniej ścianie prezbiterium — renesansowe, profilowane opaski kamienne okien. Z czasów przebudowy kościoła w XIX pochodzą neogotyckie, tynkowe dekoracje korpusu i wieża.

W skład zespołu kościelnego wchodzi: kościół, cmentarz przykościelny oraz mur przykościelny.

Stan zachowania obiektu – dostateczny. Sugerowany remont elewacji.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego.

Kościół pw. Krzyża Świętego w Lubominie

Kościół filialny w Lubominie (do 1945 r. – Liebersdorf) wzniesiony został ok. 1550 r., remontowany był w 1978 r. Z końca XVI w. pochodzi dekoracja sgraffitowa elewacji.

Kościół założony jest na rzucie prostokąta. Budowla nakryta dachem dwuspadowym z drewnianą, wysoką, smukłą sygnaturką. Na elewacji południowej fragmentarycznie zachowana jest dekoracja sgraffitowa z końca XVI w. Sceny figuralne: Ofiara Izaaka, Wywyższenie węża miedzianego oraz Chrystus w otoczeniu Apostołów ujęte zostały w prostokątne ramy z dekoracją geometryczną (XX w.).

W skład zespołu kościelnego wchodzi: kościół, cmentarz przykościelny oraz mur przykościelny.

Stan zachowania obiektu – dostateczny. Sugerowany remont elewacji.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego.

Kościół pw. Św. Józefa Oblubieńca w Starych Bogaczowicach

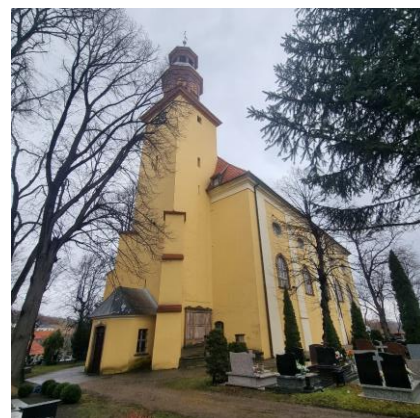
Kościół parafialny w Starych Bogaczowicach (do 1945 r. - Alt Reichenau) wzniesiony został w latach 1685-1689 z inicjatywy opata krzeszowskiego klasztoru Cystersów Bernharda Rosy. Projekty budowli wykonał w 1684 r. klasztorny mistrz budowlany Martin Urban. Kościół został częściowo przebudowany w 1826 r.; restaurowany był w 1930 r. i remontowany w 2000 r.

Fotografia 4. Widok na Kościół filialny pw. MB. Częstochowskiej w Jabłowie.

Fotografia 5. Widok na kościół pw. Krzyża Świętego w Lubominie.

Fotografia 6. Widok na kościół pw. Św. Józefa Oblubieńca w Starych Bogaczowicach.

Kościół orientowany, murowany, założony na planie prostokąta z czworoboczną, oskarpowaną wieżą od zachodu i trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Korpus kościoła nakryty jest dachem dwuspadowym, prezbiterium - trójspadowym; wieża zwieńczona prześwitowym hełmem. Elewacje artykułowane lizenami i pilastrami, zamknięte pasem gzymsu podokapowego. Okna w elewacjach korpusu w dwóch rzędach: w dolnym - szerokie, zamknięte łukiem pełnym, w górnym - eliptyczne. Portal wejścia głównego ujęty zdwojonymi pilastrami, zwieńczony naczółkiem zamkniętym łukiem obniżonym.

W skład zespołu kościelnego wchodzi: kościół, cmentarz przykościelny, kaplica grobowa oraz mur przykościelny z bramą wejściową.

Fotografia 7. Widok na bramę wejściową zespołu kościelnego w Starych Bogaczowicach.

Stan zachowania obiektu – dobry.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego.

Kaplica św. Anny w Starych Bogaczowicach

Budowę kaplicy pw. św. Anny w Starych Bogaczowicach (do 1945 r. - Alt Reichenau) w miejscu krzyża istniejącego wcześniej na wzgórzu zainicjował proboszcz cysters Abundus Heinzl wraz z kapłanem Alexiusem Wiesnerem. 7.08.1735 r. nastąpiło wmurowanie kamienia węgielnego przez opata klasztoru krzeszowskiego Benedicta Seidela, natomiast poświęcenie kaplicy miało miejsce 25.07.1736 roku. Wzgórze zwano odtąd Wzgórzem św. Anny (Annaberg), a budowla pełniła funkcję kaplicy założonego w 1934 r. miejscowego Bractwa św. Anny i Joachima. Budowę kaplicy dla cystersów prowadził Joseph Anton Jentsch. Freski na sklepieniu wykonał Franz Heigel ze Świdnicy, natomiast ołtarz - Franz Dorasil z Krzeszowa. W 1814 r. kaplica została wyposażona w ambonę. Drobne prace remontowe przeprowadzone zostały w końcu lat 20. XIX w. W latach 1935-36,

przed uroczystością związaną z 200-leciem wzniesienia kaplicy, z inicjatywy proboszcza Güntera Roescha przeprowadzono konserwację obiektu. Kaplica nie została zniszczona w czasie wojny; w okresie powojennym dewastacji uległy drewniane schody prowadzące zachodnim zboczem góry do wejścia.

Jest to budowla na rzucie kwadratu o ściętych narożach wewnętrznych, z dostawionymi na osi apsydami mieszczącymi kruchtę i ołtarz. Wnętrze nakryte sklepieniem żaglastym z lunetami, aneksy sklepione konchowo. Kaplica nakryta jest dachem ośmiospadowym, z czworoboczną, drewnianą sygnaturką w zachodniej połaci dachu. Elewacje kaplicy artykułowane lizenami; okna i portal w opaskach tynkowych.

Stan zachowania obiektu – dobry.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego.

Fotografia 8. Widok na kaplicę św. Anny w Starych Bogaczowicach.

Kościół pw. MB Bolesnej w Strudze

Kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej w Strudze stanowi cenny przykład architektury sakralnej XVI wieku.

Kościół filialny w Strudze (do 1945 r. - Adelsbach) wzniesiony został w 1532 r. być może z wykorzystaniem reliktyw starszej, średniowiecznej budowli. Następnie przebudowany w XVII lub XVIII w.; remontowany w latach 1860, 1930, 1954 i 1969.

Jest to budowla orientowana, jednonawowa, z wyodrębnionym prostokątnym prezbiterium. Ponad nawą i prezbiterium założone dachy dwuspadowe, elewacje gładko tynkowane. Wejście do kościoła ujęte ostrołuczny, kamiennym portalem; okna zamknięte odcinkowo. Prezbiterium nakryte jest sklepieniem krzyżowym; nawa - stropem płaskim.

W skład zespołu kościelnego wchodzi: kościół, dzwonnica, kaplica ss.

Franciszkanek (ob. Kaplica Matki Bożej Anielskiej), cmentarz przykościelny oraz mur przykościelny.

Stan zachowania obiektu – dobry.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego.

Dzwonnica przy kościele pw. MB Bolesnej

Dzwonnica przy kościele filialnym w Strudze (do 1945 r. - Adelsbach) wzniesiona została przypuszczalnie w 1532 r., następnie została przebudowana w XVII lub XVIII w., następnie była remontowana w 1860 r.; w latach 80. XX w. przeprowadzono remont konstrukcji i pokrycia dachu. Pierwotnie dzwonnica zwieńczona była dachem cebulastym pokrytym gontem.

Dzwonnica wzniesiona została w linii muru otaczającego przykościelny cmentarz. Założona na planie czworoboku, trójkondygnacyjna - dwie dolne kondygnacje murowane z kamienia, górna - w konstrukcji drewnianej, nakryta współcześnie wykonanym dachem dwuspadowym o niskim kącie nachylenia połaci. Elewacje dolnych kondygnacji tynkowane. Przejazd bramny o wykroju łuku ostrego z uproszczonym kluczem na osi; przy przejeździe - odbojniki. Wejście do wnętrza dzwonnicy w poziomie II kondygnacji, poprzedzone biegiem zewnętrznych schodów. Otwór wejściowy zamknięty łukiem obniżonym; skrzydło drzwiowe zdobione metalowymi okuciami w postaci promieniście ułożonych listew, z motywem koła i rozety pośrodku.

Stan zachowania obiektu – dobry.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego.

Fotografia 9. Widok na kościół pw. MB Bolesnej.

Fotografia 10. Widok na dzwonnice przy kościele pw. MB Bolesnej.

Ruiny kościoła św. Mikołaja w Starych Bogaczowicach

Jest on najstarszą budowlą sakralną wsi, a przy nim znajdowała się pierwsza osada. Nazwę otrzymał przypuszczalnie od założyciela i pierwszego właściciela okolicy, Mikołaja - kanonika i notariusza księcia Henryka I. Nie wiadomo, jakie były dzieje kościoła. Na podstawie dokumentów z archiwum parafialnego badacze podają rok 1518, jako datę odnoszącą się do budowy w górnej wsi nowego kościoła św. Mikołaja, za opata Franza Büttnera. W 1667 roku w protokole wizytacyjnym wsi mówi się, że kościół jest w większej części murowany i z przodu sklepiony, posiada dwa ołtarze, prostą ambonę i dwa małe dzwony. W latach 1703 -1704 opat D. Geyer postanowił przebudować kościół na prostokątną budowlę jednonawową z małą apsydą w kształcie pół nieregularnego sześciokąta. W 1704 roku przeniesiono tu ołtarz ze zburzonej krzeszowskiej kaplicy św. Anny. Do 1833 roku odprawiano w kościele nabożeństwa, później stan budynku uniemożliwiał to. Wyposażenie wnętrza przeszło w przewłaszczenie innych parafii. Obecnie istnieje ściana nawy od strony rzeki i apsyda. Druga ściana boczna nawy jest zburzona prawie całkowicie.

Fotografia 11. Widok na kościół pw. św. Mikołaja.

Obiekt w stanie trwałej ruiny.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Klasztor pocysterki z zabudową gospodarczą w Starych Bogaczowicach

Zabudowania dawnej prepozytury w Starych Bogaczowicach stanowią cenny przykład śląskiej architektury barokowej związanej z zakonem cystersów.

Wieś Stare Bogaczowice (do 1945 r. - Alt Reichenau) od 1228 r. była własnością zakonu cystersów w Lubiążu, a w 1292 r. - własnością cystersów krzeszowskich. Z inicjatywy krzeszowskiego opata Bernharda Rosy w latach 1685-1689 w Starych Bogaczowicach wzniesiony został kościół parafialny. Kolejny opat Krzeszowa - Dominik Geyer - w 1703 roku polecił wzniesić dominialne zabudowania klasztorne - prepozyturę. Prace wykonali rzemieślnicy z Krzeszowa. W 1708 r. proboszczem w Starych Bogaczowicach został Innocenty Fritsch (od 1727 r. opat krzeszowski). On też miał rozpocząć budowę pałacu na południe od zabudowań prepozytury. Budowla pozostała nieukończona, po 1800 r. została rozebrana, a materiał budowlany został sprzedany. W 1777 r. wzniesiono lub przebudowano frontowy budynek klasztorny z bramą przejazdową. Po sekularyzacji dóbr klasztornych w 1810 r., w czasach pruskich, w zabudowaniach klasztornych mieściło się nadleśnictwo.

Budynek klasztoru na planie wydłużonego prostokąta, murowany, kryty dachem dwuspadowym, tynkowany. Zachowane historyczne pokrycie dachowe. Brak historycznej stolarki okiennej. W fasadzie nad otworem drzwiowym wnęka z figurą Marii z dzieciątkiem. Nad wnęką dwuspadowy, drewniany daszek zwieńczony krzyżem.

Zabudowania klasztorne położone są w zachodniej części wsi. Jest to założenie trójskrzydłowe, na planie podkowy, wokół prostokątnego dziedzińca gospodarczego. Budynek prepozytury (ul. Główna 150) usytuowany jest przy wschodniej pierzei dziedzińca. Budynki wzniesione są na planie wydłużonych prostokątów, dwukondygnacyjne, nakryte dachami dwu- i czterosпадowymi z lukarnami. Elewacje tynkowane, artykułowane lizenami; część otworów okiennych w opaskach kamiennych. W budynku północnym znajduje się brama wjazdowa na dziedziniec. W niektórych pomieszczeniach budynków zachowane są sklepienia kolebkowe z lunetami oraz ramowa dekoracja sztukatorska.

Fotografia 12. Widok na budynek dawnego klasztoru cysterskiego.

Stan zachowania zespołu – dostateczny.

Budynek klasztoru jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków, natomiast zabudowania gospodarcze poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Ruiny kościoła ewangelickiego w Gostkowie

Kościół ewangelicki został zbudowany w 1785 r. i przetrwał do końca II wojny światowej. Po podziale nowych granic Polski w 1945 r. ludność niemiecka wyznania ewangelickiego opuściła kościół. Był to duży obiekt o powierzchni około 700 m², murowany, otynkowany z kilkukondygnacyjną wieżą od strony zachodniej. Kościół wzniesiony był w stylu barokowym, orientowany, jednonawowy.

Obiekt w stanie trwałej ruiny.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego.

Fotografia 13. Widok na ruiny kościoła ewangelickiego w Gostkowie.

Cmentarze

Na terenie gminy zlokalizowanych jest kilka cmentarzy. Istniejące cmentarze stanowią znak historii dawnego dziedzictwa ewangelickiego na terenie ziem obecnej gminy Stare Bogaczowice. Największa liczba cmentarzy to te w granicach kościoła. W dawnych czasach wiernych parafii chowano na placu przed lub wokół kościoła otoczonego murem. Wykaz istniejących cmentarzy:

- **Cmentarz rzymsko – katolicki (dawniej ewangelicki) w Cieszowie.** Cmentarz w granicach ogrodzenia założono w 2 poł. XIX w. Powierzchnia cmentarza wynosi 0,20 ha. Ścieżki komunikacyjne wykonane z kostki brukowej. Do najstarszego nagrobka należy płyta nagrobna z 1913 r. Na terenie cmentarza zlokalizowana jest kaplica pw. św. Maksymiliana (ob. pełniąca funkcję kościoła).
- **Cmentarz przykościelny w Gostkowie.** Cmentarz zlokalizowany w granicach ogrodzenia kościoła o powierzchni

Fotografia 14. Widok na kaplicę cmentarną na cmentarzu w Cieszowie.

0,53 ha. Najstarszy istniejący nagrobek pochodzi z XVIII w. Do nagrobków historycznych należy nagrobek proboszcza Augustinusa Feigera z 1927 r.

- **Cmentarz ewangelicki w Gostkowie.** Cmentarz został założony w 1856 r. po północnej stronie kościoła (dziś w ruinie). Wcześniej ewangelików chowano na cmentarzu katolickim. Pierwszy pogrzeb odbył się jednak już w 1849 r. Pastor Christian David Spohrmann ufundował grobowiec dla siebie i swojej zmarłej żony Emilie Dorothea Leopoldine Spohrmann rod. Lauterbach tuż przy wieży kościoła. Głównym przyczynkiem do założenia "własnego" cmentarza przez Ewangelików było wydarzenie z 1835 r., kiedy to katolicki proboszcz - administrator Heyne - nakazał zlikwidowanie około 50 grobów, głównie Ewangelików, aby uzyskać wystarczająco dużo miejsca na doroczną procesję Bożego Ciała. Cmentarz założono na planie prostokąta z krzyżującymi się pośrodku alejami i rzędem murowanych grobowców głębinowych po zachodniej stronie. Właściciele tychże grobowców zobowiązani byli do budowy i utrzymania muru, który pierwotnie otaczał cmentarz. Obecnie teren cmentarza fragmentarycznie otoczony murem, z trzech stron otoczony siatką. Na cmentarzu zachowane są nagrobki dawnych mieszkańców Gostkowa i okolicznych wsi. Oprócz wartości historycznych przedstawiają szeroki wachlarz treści i form obecnych w sztuce sepulkralnej XVIII-XX w. Do szczególnie interesujących należy okazały grobowiec rodzinny Familii Ullrich oraz murowana kaplica grobowa. Od stycznia 2016 r. cmentarz znajduje się pod opieką Fundacji Anna w Gostkowie. Systematycznie prowadzone są prace renowacyjno-porządkowe z udziałem wolontariuszy i kamieniarzy z całej Polski.
- **Cmentarz przykościelny w Jabłowie.** Cmentarz o powierzchni 0,92 ha. Na terenie cmentarza pojedyncze starodrzewa oraz budynek gospodarczy. Do najstarszego istniejącego nagrobka należy płyta nagrobna na zewnętrznej ścianie prezbiterium kościoła.
- **Cmentarz przykościelny w Lubominie.** Cmentarz założono w XVI w. Powierzchnia cmentarza wynosi 0,16 ha. Cmentarz w granicach ogrodu. Ścieżki komunikacyjne wykonane z kostki brukowej. Do najstarszych zachowanych nagrobków należy płyta grobowa z 1627 r. pastora Christiana Mollerusa.
- **Cmentarz rzymsko – katolicki (dawniej ewangelicki) w Lubominie.** Cmentarz założono w 2 poł. XIX w. Powierzchnia cmentarza wynosi 0,64 ha. Na terenie cmentarza pojedyncze drzewa iglaste oraz aleja złożona z starodrzewa. Do najstarszych zachowanych nagrobków nagrobek Edwarda Eckerta z 1923 r. Na terenie cmentarza kaplica cmentarna. Cmentarz ogrodzony siatką.
- **Cmentarz przykościelny w Starych Bogaczowicach.** Cmentarz o powierzchni 1,03 ha. Na terenie cmentarza kościół, kaplica grobowa oraz pojedyncze starodrzewa. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1771 r. Do grobów o znaczeniu historycznym zaliczyć można: - nagrobek pastora J. Ch. Andritzkyego,- tablica inskrypcyjna upamiętniająca Romanusa Rothera – proboszcza sprawującego opiekę nad parafią w latach 1819-1857.
- **Cmentarz przykościelny w Strudze.** Cmentarz w graniach ogrodu kościoła założono w XVI w. Powierzchnia cmentarza wynosi 0,47 ha. Ścieżki komunikacyjne wykonane z kostki brukowej. W granicach cmentarza pojedyncze starodrzewa. Do najstarszego istniejącego nagrobka zaliczyć można płytę nagrobną z 1598 r. Do historycznych nagrobków zaliczyć można epitafium Abrahama Czettritz na zewnętrznej ścianie nawy (1958 r.).

Założenia pałacowe

Zespół pałacowo – parkowy w Strudze

W skład zespołu pałacowo – parkowego wchodzi: pałac, oficyna, park.

Pierwszym potwierdzonym w źródłach właścicielem Strugi (do 1945 r. – Adelsbach) był rycerz Heynmann de Adellungesbache. Od 1453 r. Struga stała się własnością rodu von Czettritz. Wówczas mogła już tu istnieć średniowieczna siedziba rycerska. W 1565 r. nastąpiła jej zasadnicza rozbudowa prowadzona przez Czettritzów, być może z wykorzystaniem kamienia pochodzącego z zamku Cisy. Gruntowna, barokowa przebudowa pałacu nastąpiła w latach 30. XVIII w., kiedy to właścicielem Strugi pozostawała rodzina von Kluge. Z tego czasu pochodzi m.in. zachowana do dziś artykulacja i wystrój elewacji oraz balkonowy portal główny.

Obecny kształt pałacu jest niejednorodny. We wschodniej części obiektu zachowały się relikty średniowiecznej obronnej budowli – czworoboczna wieża wtopiona w obręb północnego skrzydła frontowego oraz otwory strzelnicze.

Jest to budowla trójkondygnacyjna, czteroskrzydłowa, z wewnętrznym, prostokątnym dziedzińcem. Skrzydła pałacu są prostokątne, kryte dachami mansardowymi. Nad częścią wschodnią skrzydła północnego znajduje się ośmioboczna wieża nakryta ośmiospadowym hełmem. Portal wejścia głównego znajduje się na osi fasady (elewacji północnej). Obramienie wejścia tworzą ukośnie ustawione, zdwojone pilastry, dźwigające balkon zamknięty ażurową balustradą. W zwieńczeniu portalu – ponad oknem balkonowym - fryz złożony z ośmiu tablic herbowych.

Oficina położona w pobliżu pałacu na północny wschód od niego. Oficina wybudowana prawdopodobnie w 1530 r., przebudowana w 1730 r. wraz z przebudową pałacu. Z tego okresu może pochodzić skrzydło zachodnie z barkowym portalem oraz arkadowym podcieniem. Budynek o nieregularnym rzucie zbliżonym do litery L. Obiekt dwukondygnacyjny, murowany, tynkowany, kryty dachem mansardowym. W dachu zachodniego skrzydła lukarny kryte daszkami dwuspadowymi.

Park rozciąga się na południe od pałacu. Park typu swobodnego. Teren parku zatracił swój pierwotny charakter. Na terenie parku pozostałości pierwotnego założenia istnieją w postaci pojedynczych starodrzewów.

Stan zachowania zespołu – dostateczny. Stan zachowania oficyny pałacowej – dobry. Stan zachowania pałacu – dostateczny. Systematycznie w ramach pozyskanych zewnętrznych środków finansowych realizowane są działania na rzecz poprawy stanu pałacu w Strudze. W dniu 05.07.2017 roku została powołana Fundacja Pałac Struga, aby kontynuować prace remontowe rozpoczęte w 2003 roku, zmierzające do uratowania wyjątkowego zabytku jakim jest zespół pałacowo-parkowy w Strudze.

Budynki mieszkalne

O wyjątkowej specyfice architektonicznej gminy decydują zachowane walory budownictwa szkieletowego. W tej technice elementy konstrukcyjne oddzielone są od wypełnienia wykonanego z mniej wytrzymałego materiału. W polach powstałych w wyniku skrzyżowania, zazwyczaj drewnianej konstrukcji ścian, stosowano różne wypełnienia, np. w postaci trzciny lub słomy zmieszanej z gliną. Wówczas powstawały domy w konstrukcji szachulcowej. Natomiast jeśli wypełnieniem była cegła - to taką wersję nazywano murem pruskim. W praktyce, zwłaszcza w wypadku otynkowania ścian, nie można rozróżnić szachulca od pruskiego muru. Dlatego często potocznie używa się tych nazw zamiennie.

Na terenie gminy zlokalizowany jest najstarszy budynek mieszkalny na dolnym śląsku – **dom ryglowy, przy ul. Głównej 94 z 1517 r.**

Fotografia 15. Widok na dom ryglowy, najstarszy budynek mieszkalny na dolnym śląsku.

Na terenie gminy można znaleźć wiele obiektów tego typu.

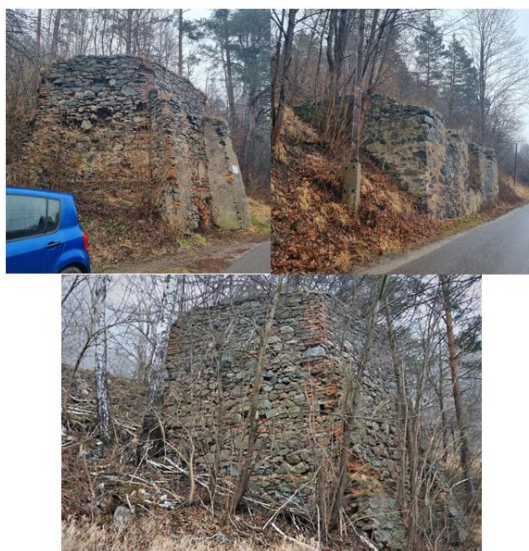
Fotografia 16. Przykład budownictwa szkieletowego w budownictwie mieszkaniowym na terenie gminy.

Zabytki techniki

Ruiny pieców wapienniczych

Kopalnie wapna na terenie gminy Stare Bogaczowice uruchomiono w 1781 roku, kiedy to właściciele Cieszkowa, kupili złoża wapienne. W początkach XIX wieku zaniechano wydobywania wapna. Wpływ na to miała wojna lat 1806-1807, a przede wszystkim niska opłacalność. Głęboko położone złoża były zalewane przez wody podskórne. W ostatniej ćwierci XIX wieku ponowiono próbę wydobywania wapna — czynny był jeszcze jeden piec.

Obecnie w miejscowości Cieszków znajdują się pozostałości V pieców wapienniczych, przy czym piece I-III zachowały się w znacznym stopniu, piec IV fragmentarycznie, a piec V jest praktycznie niedostępny i w całości zarośnięty.

Fotografia 17. Widok na piece wapiennicze numer I, II, III.

Obiekty w stanie trwałej ruiny.

Obiekty objęte ochroną poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Wiatrak holenderski w Gostkowie

Wiatrak powstał prawdopodobnie na potrzeby miejscowego browaru i gorzelni i młócił zboże do 1946 roku.

Wiatrak holenderski w Gostkowie to trzykondygnacyjna budowla murowana. Murowany, otynkowany z drewnianą czapą i pomostem. Zachowała się stalowa głowica i jedno ze śmigło (buśtyk).

Stan zachowania obiektu – dobry.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego.

Fotografia 18. Widok na wiatrak holenderski w Gostkowie.

Ruina wiatraka w Starych Bogaczowicach

Wiatrak został osadzony na planie koła. Jego powierzchnia u podstawy ma około 60 metrów kwadratowych. Pierwotnie składał się z trzech kondygnacji dzielonych stropami jednak do dziś przetrwały jedynie ściany szczytowe murowanego korpusu już bez śladów kopuły. Wiatrak murowany z czerwonej cegły.

Obiekt w stanie trwałej ruiny.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Fotografia 19. Widok na pozostałości wiatraka w Starych Bogaczowicach.

Kapliczki, figury przydrożne

Wznoszenie kapliczek, figur i krzyży przy drogach lub w przydomowych ogródkach jest zwyczajem bardzo starym i szeroko praktykowanym. Na terenie gminy Stare Bogaczowice spotykamy różnorodne obiekty w tej grupie zabytków.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne z reguły ogradzane są dekoracyjnymi płotkami oraz obsadzone roślinnością niską, nie tylko identyfikują mieszkańców pod względem wyznaniowym, ale stanowią też malowniczy akcent w miejscowym krajobrazie.

Fotografia 20. Przykład kapliczki przydrożnej w miejscowości Stare Bogaczowice.

5.2.3.1. Zabytki o najważniejszym znaczeniu do gminy

Do zabytków o najwyższym znaczeniu dla gminy Stare Bogaczowice zaliczyć można:

- ruiny zamku w Cisy jako obiekt obronny z XIII w.,
- Kościoły: pw. Św. Rodziny w Gostkowie, filialny pw. MB. Częstochowskiej w Jabłowie, pw. Krzyża Świętego w Lubominie, pw. MB Bolesnej w Strudze oraz kaplica św. Anny w Starych Bogaczowicach jako przykłady architektury sakralnej,
- Zespół pałacowo – parkowy w Strudze.

5.2.4. Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Dolnośląskiego

Na terenie gminy Stare Bogaczowice znajduje się 16 obiektów, wpisanych do rejestru zabytków Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy.

Zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Stare Bogaczowice.

Lp.	miejsowość	obiekt/ zespół	ulica	nr	nr rejestru	data
1.	Chwaliszów	dom ryglowy	Główna	94	A/4042/672	28.03.1960
2.	Cieszów	zamek Cisy - ruina (przysiółek Cisów)			A/4043/671	28.03.1960
3.	Gostków	kościół paraf. p. w. św. Rodziny			A/1707/817	16.12.1960
4.	Gostków	kościół ewangelicki - ruina			A/5843	13.08.2012
5.	Gostków	wiatrak holenderski			A/5229/1026/Wł	10.09.1984
6.	Jablów	kościół fil. p.w. MB Częstochowskiej			A/4195/1211	15.12.1964
7.	Lubomin	kościół fil .p.w. Podwyższenia Krzyża Św.			A/1834/1738	30.06.1966
8.	Stare Bogaczowice	kościół paraf. p.w. św. Józefa Oblubieńca			A/1921/768/Wł	8.11.1980
9.	Stare Bogaczowice	cmentarz przy kościele paraf. p.w. św. Józefa Oblubieńca			A/1936/990/Wł	29.03.1984
10.	Stare Bogaczowice	Klasztor pocysterski w Krzeszowie, ob. plebania	Główna		A/4715/1749	30.06.1966
11.	Stare Bogaczowice	kaplica św. Anny			A/1749/1216	15.12.1964
12.	Struga	kościół paraf. p.w. MB Bolesnej			A/1824/1750	30.06.1966
13.	Struga	dzwonnica cmentarna			A/1825/676	30.03.1960
14.	Struga	pałac			A/4727/677	30.03.1960
15.	Struga	oficyna pałacowa			A/1100	14.01.2009

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

Lp.	miejsowość	obiekt/ zespół	ulica	nr	nr rejestru	data
16.	Struga	park			A/4728/850/Wł	18.09.1981

Stan obiektów ujętych w rejestrze zabytków województwa dolnośląskiego znajdujących się na terenie gminy Stare Bogaczowice jest zróżnicowany. Niektóre z obiektów znajdują się w stanie ruiny: m.in. pozostałość zamku w Cisy, czy kościoła ewangelickiego w Gostkowie. Stan obiektów sakralnych (m.in. kościołów) jest większości zadowalający. Stan pałac w Strudze ocenia się jako dostateczny, jednakże prowadzone są działania na rzecz poprawy jego stanu technicznego.

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.) oraz akty wykonawcze do ustawy, w tym m.in. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Obowiązek zgodnego z przepisami użytkowania i zarządzania obiektem zabytkowym spoczywa na jego właścicielu lub posiadaczu. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Niezależnie od w/w obowiązków użytkownik zabytku jest zobowiązany zawiadomić służby konserwatorskie o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków, pozwolenia konserwatorskiego wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;

- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Prace mające charakter bieżącej konserwacji, np. odświeżanie ścian we wnętrzu obiektu bez zmiany ich kolorystyki i wymiany tynków, miejscowa wymiana instalacji np. gniazd elektrycznych, kranów itp., wymiana powojennego wystroju wnętrz bez naruszania zabytkowej substancji obiektu, nie wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego, jedynie zgłoszenia właściwemu konserwatorowi.

Właściciel lub posiadacz zabytku może wystąpić do właściwego konserwatora zabytków o wydanie w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich, pomocnych w przygotowaniu dokumentacji projektowej czy sformułowaniu zakresu planowanych prac. Zalecenia konserwatorskie mają na celu określenie sposobu korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także określenie zakresu dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

5.2.5. Zestawienie obiektów z terenu gminy Stare Bogaczowice wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

Ewidencja zabytków, w brzmieniu w/w Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 ze zm.), art. 21, jest podstawą dla sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Ewidencja zabytków jest uporządkowanym zbiorem opracowań, wykonywanym wg jednorodnych wzorców, stanowiącym podstawowe informacje o obiektach zabytkowych. Krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków prowadzi Generalny Konserwator Zabytków. Wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Natomiast gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków prowadzi wójt (burmistrz, prezydent miasta) danej gminy.

Za kryteria decydujące o wpisie obiektu do ewidencji przyjęto:

- stopień zachowania walorów zabytkowych;
- funkcję obiektu i wpływ jego formy na ogólny charakter zabudowy miejscowości;
- wartość historyczną, artystyczną i naukową.

Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Stare Bogaczowice stanowi załącznik nr 1 do przedmiotowego opracowania.

W celu przeprowadzenia prac remontowych, wymagających pozwolenia na budowę (przebudowa dachu, rozbudowa budynku) przy zabytku znajdującym się w Gminnej Ewidencji Zabytków należy wystąpić z wnioskiem do Starostwa Powiatowego w Wałbrzychu. Pozwolenie na budowę zostanie wydane po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W przypadku prac niewymagających pozwolenia na budowę właściciel zabytku gminnego zgłasza prace do starostwa powiatowego, które zostają zaopiniowane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.2.6. Zabytki ruchome

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje zabytek ruchomy, jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Do zabytków ruchomych podlegających ochronie i opiece zalicza się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne oraz inne obiekty niebędące w pełni dziełami sztuki (np. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty zgromadzone w kolekcjach, numizmaty, pieczęcie, medale i order, militaria, pamiątki historyczne, przedmioty związane z wybitnymi osobistościami lub instytucjami). Ponadto, prócz obiektów wchodzących w skład wyposażenia budowli, także ich wystrój architektoniczny nazywany jest zabytkiem ruchomym (np. rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ściennie, mozaiki, sztukaterie i detal architektoniczny: gzymsy, obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz rzeźby ogrodowe, fontanny, kapliczki i krzyże przydrożne, drogowskazy kamienne, nagrobki itp.).

Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela zabytku lub z obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru zabytków nieruchomych nie wpisuje się obiektów znajdujących się w inwentarzu muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Na terenie gminy Stare Bogaczowice do zabytków ruchomych należy głównie wyposażenie kościołów.

5.2.7. Zabytki archeologiczne

Teren gminy Stare Bogaczowice został przebadany pod kątem archeologicznym. Wg archeologicznego zdjęcia polski (AZP) teren gminy znajduje się na 6 obszarach: 85-19, 85-20, 85-21, 86-20, 86-21. Na terenie gminy przeważają stanowiska archeologiczne z okresu późnego średniowiecza (XIV-XV w.) oraz okresu nowożytnego (XVII-XVIII w.). Są to przede wszystkim osady oraz ślady osadnictwa. Największa liczba stanowisk archeologicznych została zinwentaryzowana na terenie miejscowości Stare Bogaczowice.

Wykaz stanowisk archeologicznych na analizowanym obszarze przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu gminy Stare Bogaczowice.

Lp.	Miejscowość	Numer AZP	Numer stanowiska AZP	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Chronologia
1.	Chwaliszów	85-21	13	1	Ślad osadnictwa	średniowiecze
2.	Chwaliszów	85-21	13	2	Ślad osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
3.	Chwaliszów	85-21	14	3	Ślad osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
4.	Chwaliszów	85-21	15	4	Ślad osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
5.	Chwaliszów	85-21	12	5	Ślad osadnictwa	późne średniowiecze (XIII-XIV w.)
6.	Cieszów	85-21	5	1	Zamek / grodzisko ?	Średniowiecze (XIII w.)
7.	Cieszów	85-21	16	2	Ślad osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
8.	Cieszów	85-21	23	3	Szaniec	Okres nowożytny (XVIII w.)
9.	Cieszów	85-21	24	4	Szaniec	Okres nowożytny (XVIII w.)
10.	Cieszów	85-21	25	5	Szaniec	Okres nowożytny (XVIII w.)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Numer AZP	Numer stanowiska AZP	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Chronologia
11.	Cieszów	84-21	16	6	Szaniec	Okres nowożytny (XVIII w.)
12.	Gostków	85-20	9	1	Osada	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
13.	Gostków	85-20	10	2	Osada	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
14.	Gostków	85-19	13	3	Osada	późne średniowiecze – okres nowożytny
15.	Jablów	86-20	5	1	Osada	Okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
16.	Jablów	86-20	6	2	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	późne średniowiecze Okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
17.	Jablów	86-20	7	3	Ślad osadnictwa Osada	Średniowiecze Okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
18.	Jablów	86-20	8	4	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
19.	Jablów	86-20	9	5	Osada	Okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
20.	Lubomin	86-21	5	1	Osada	Laten późny
21.	Lubomin	86-20	2	2	Osada	Okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
22.	Lubomin	86-20	3	3	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
23.	Lubomin	86-21	6	4	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
24.	Lubomin	86-20	4	5	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
25.	Lubomin	86-20	16	6	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
26.	Lubomin	86-21	9	7	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
27.	Nowe Bogaczowice	85-20	16	1	Szaniec/ Osada obronna	Okres nowożytny (XVII-XVIII w.) Wczesne/późne średniowiecze
28.	Stare Bogaczowice	85-20	1	1	Osada	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
29.	Stare Bogaczowice	85-20	2	2	Osada Krzyż pokutny	późne średniowiecze (XIV-XV w.) Późne średniowiecze – okres nowożytny (XV-XVI w.)
30.	Stare Bogaczowice	85-20	3	3	Ślad osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
31.	Stare Bogaczowice	85-20	4	4	Ślad osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
32.	Stare Bogaczowice	85-20	5	5	Ślad osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
33.	Stare	85-20	6	6	Ślad	późne średniowiecze

Lp.	Miejscowość	Numer AZP	Numer stanowiska AZP	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Chronologia
	Bogaczowice				osadnictwa	(XIV-XV w.)
34.	Stare Bogaczowice	85-20	7	7	Ślad osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
35.	Stare Bogaczowice	85-20	8	8	Osada	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
36.	Stare Bogaczowice	85-20	11	9	Znalezisko luźne	Neolit
37.	Stare Bogaczowice	85-20	12	10	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze (XII – I poł. XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)
38.	Stare Bogaczowice	85-20	13	11	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)
39.	Stare Bogaczowice	85-20	14	12	Osada ? Ślad osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
40.	Stare Bogaczowice	85-20	15	13	Ślad osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
41.	Struga	85-21	6	1	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia

5.2.8. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne odgrywa istotną rolę w jednoczeniu i określaniu kulturowej tożsamości grup społecznych. Odzwierciedla jej oczekiwania, które są wyrażane m.in. w formie języka, literatury, muzyki, tańca, obyczajów, ubioru.

Dolny Śląsk, jako terytorium pogranicza, jest miejscem egzystencji różnych narodów, grup etnicznych i religii. Od poł. XVI w. do 1947 r. pozostawał poza strukturami państwa polskiego, zaś w latach 1945 - 1947 nastąpiła całkowita wymiana ludności na odmienną kulturowo. Niemieckie dziedzictwo na wiele dziesięcioleci stało się dziedzictwem obcym. Dopiero w latach 80-tych XX w. rozpoczęło jego osławianie. Obecnie następuje jego odkrywanie i akceptacja wielokulturowości, co czytelne jest w ideach i działalności licznie powstających organizacji pozarządowych działających w obszarze kultury, edukacji, dziedzictwa kulturowego, ochrony środowiska czy turystyki. Ten odwrót od nacjonalistycznego wartościowania (dziedzictwo polskie, czeskie, niemieckie) na rzecz ujęć wspólnotowych jest pozytywnym aspektem dzisiejszych postaw Dolnoślązaków.

Powojenni emigranci, materialnie wykorzeni z utraconych przez Polskę Kresów czy innych terenów Rzeczypospolitej, przywieźli tu swoją mentalność, zasoby niematerialne, próbując odtworzyć dawny układ społeczny. Z czasem wszystko uległo przeobrażeniu, jedne elementy zapożyczano od sąsiadów, innych się wyzbywano. Choćby gwary osadników, które nawarstwiały się i mieszały ze sobą, prowadząc do integracji językowej. Podobnie zwyczaje i obrzędy. Na analizowanym obszarze, podobnie jak na terenie całego Dolnego Śląska, kultywowana jest tradycja i obrzędowość katolicka, objawiająca się uczestnictwem w świątach roku liturgicznego (np.: Wielkanoc, Boże Ciało, Boże Narodzenie), zwyczaju pielgrzymkowym do sanktuariów czy w dbałości o miejsca kultu. Podobnie jak na terenie całego kraju.

Za działalność kulturalną na terenie gminy Stare Bogaczowice odpowiedzialność sprawuje Gminne Centrum Biblioteczno-Kulturalne w którego skład wchodzi Gminna Biblioteka Publiczna z filią w Lubominie oraz Gminne Centrum Edukacyjne - Społeczne. Centrum realizuje swoje cele statutowe poprzez aktywną pracę z dziećmi oraz dorosłymi mieszkańcami Gminy, w postaci działań, mających na celu rozbudzanie aktywności ruchowej oraz propagowanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego. W placówce realizowana jest działalność Uniwersytetu Trzeciego Wieku oraz jest ona organizatorem różnego rodzaju imprez, konkursów i warsztatów.. Co roku na terenie gminy odbywa się szereg imprez kulturalnych, integrujących mieszkańców.

Do interesujących imprez kulturalnych na terenie gminy zaliczyć można Turniej Rycerski Pod Zamkiem Cisy organizowany pod koniec lipca na terenie przyległym do zamku Cisy. Mieszkańcy oraz turyści mogą oglądać obozowisko rycerstwa, uczestniczyć w grach i zabawach tamtego okresu oraz uczestniczyć w warsztatach tkackich, snycerskich i innych.

5.2.9. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Muzea są skarbnicą historii regionu i narodu, owocem pasji ludzi tu wyrosłych, efektem często wieloletnich, mozolnych zabiegów lokalnych instytucji, samorządów, towarzystw regionalnych, mieszczańskiej inteligencji, duchownych, nauczycieli.

Są pozostałością, a często tylko śladem dawnych fortun, rodów, zdarzeń, dramatów, złotych okresów, wojen, upadków i świetności. Stanowią dokumentację narodowej, religijnej i kulturowej tożsamości, często niestety częstkową.

Instytucje te działają w oparciu o statuty nadane im przez organizatora (w tym przypadku przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub jednostki samorządu terytorialnego bądź też inne osoby prawne) w trybie określonym w ustawie o muzeach i ustawie o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.

Na terenie gminy nie funkcjonuje placówka muzealna.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron gminy Stare Bogaczowice, a także szans i zagrożeń.

Mocne strony:

- 1) dobrze rozpoznana historia gminy;
- 2) zasób zabytków na terenie gminy, w tym wpisanych do rejestru zabytków;
- 3) unikatowe zabytki m.in. ruiny zamku Cisy, klasztor pocysterki, zespół pałacowo – parkowy w Strudze;
- 4) dobry stan techniczny obiektów sakralnych z terenu gminy (m.in. kościołów);
- 5) w znacznym stopniu zachowana charakterystyczna zabudowa mieszkaniowa na terenie poszczególnych wsi;
- 6) gminna ewidencja zabytków obejmująca zabytki nieruchome gminy oraz stanowiska archeologiczne;
- 7) rozpoznany i udokumentowany zasób cmentarzy gminnych;
- 8) liczne działania na rzecz rewitalizacji obiektów zabytkowych (m.in. pałacu w Strudze);
- 9) obszary chronione oraz wysokie walory przyrodnicze na terenie gminy;
- 10) odbywające się imprezy kulturalne;
- 11) obecność szlaków turystycznych pieszych i rowerowych;
- 12) rozwijająca się infrastruktura turystyczna na terenie gminy;
- 13) opracowane i aktualizowane Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Słabe strony:

- 1) zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;
- 2) niski procent pokrycia gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- 3) niedostatecznie wykorzystany potencjał gminy jako ośrodka turystycznego;
- 4) niedostatecznie rozwinięty system promocji gminy i jej zasobów;
- 5) brak tablic informacyjnych w pobliżu najcenniejszych obiektów z terenu gminy;
- 6) nieprawidłowe modernizacje obiektów zabytkowych (prowadzone często bez wymaganych zezwoleń) powodujące czasem bezpowrotną utratę wartości historycznych i kulturowych;
- 7) część zabytkowych zespołów przekształcona, z elementami nowej zabudowy, nie liczącej się z lokalną tradycją, architekturą i historycznymi uwarunkowaniami;
- 8) niskie środki w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 9) niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego;
- 10) brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych;
- 11) brak forum wymiany doświadczeń w zakresie działań ochronnych przy zabytkach;
- 12) brak szkoleń lub spotkań z przedstawicielami Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Szanse:

- 1) dotacje gminne na zabiegi rewitalizacyjne;
- 2) podjęcie starań na rzecz odzyskania świetności zdegradowanych obiektów zabytkowych wysokiej klasy;
- 3) zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków;
- 4) pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków;
- 5) dalszy rozwój agroturystyki i jej wsparcie merytoryczne poprzez opracowanie w formie elektronicznej biuletynów zawierających aktualne informacje o walorach krajobrazu kulturowego w bezpośrednim sąsiedztwie gospodarstwa agroturystycznego;
- 6) szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych gminy, przyciągająca turystów;
- 7) wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości;
- 8) wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne;
- 9) aktualizacja dokumentów strategicznych, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego;
- 10) współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk);
- 11) współpraca gminy i organizacji pozarządowych z miejscowymi szkołami w zakresie włączenia do programów nauczania lekcji o lokalnym krajobrazie kulturowym, organizowanie wycieczek, których trasy uwzględniałyby zasoby zabytków regionalnych;
- 12) korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich;
- 13) zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd.;
- 14) powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych.

Zagrożenia

- 1) niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych;
- 2) odpływ młodych, wykształconych mieszkańców z terenu gminy;
- 3) niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych;
- 4) niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska;
- 5) częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 6) niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych.

7. Założenia programowe

Ustalono poniżej priorytety, cele szczegółowe i wynikające z nich działania wyznaczają politykę gminy w zakresie ochrony zabytków na lata 2023-2026.

Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Stare Bogaczowice na lata 2023-2026 będzie realizowany dla poniższych priorytetów:

- 1) **PRIORYTET 1 – PROWADZENIE POLITYKI GMINNEJ MAJĄCEJ NA CELU ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH**
- 2) **PRIORYTET 2 – ODPOWIEDNIE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W CELU PRZYBLIŻENIA TYCH WALORÓW ZARÓWNO MIESZKAŃCOM GMINY, JAK I ODWIEDZAJĄCYCH TEREN GMINY TURYSTOM**

7.1. Cele szczegółowe i działania Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Stare Bogaczowice na lata 2023-2026

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów zostały określone cele szczegółowe wraz z proponowanymi działaniami.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

Tabela 3. Harmonogram działań przewidzianych do realizacji w ramach Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Stare Bogaczowice na lata 2023-2026.

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
PRIORYTET 1 – PROWADZENIE POLITYKI GMINNEJ MAJĄCEJ NA CELU ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH	Cel szczegółowy 1.1 Organizacja zasad wsparcia dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych	Przygotowanie uchwały Rady Gminy w celu zabezpieczenia środków budżetowych na działania związane z obiektami zabytkowymi	Corocznie	Gmina Stare Bogaczowice
		Przeznaczanie środków finansowych z budżetu Gminy na najcenniejsze obiekty zabytkowe	Corocznie	Gmina Stare Bogaczowice
		Identyfikacja najpilniejszych potrzeb przy obiektach w najgorszym stanie technicznym	Do 31 grudnia 2023 r.	Gmina Stare Bogaczowice
		Stała współpraca z WUOZ we Wrocławiu, delegatura w Wałbrzychu	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice
		Przekazanie Starostwu Powiatowemu wykazu obiektów objętych ewidencją zabytków oraz jego systematyczne aktualizowanie	Do 31 stycznia 2024 r.	Gmina Stare Bogaczowice, Starostwo Powiatowe w Wałbrzychu

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
	Cel szczegółowy 1.2 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych z budżetu Gminy	Nawiązanie współpracy z prywatnymi właścicielami obiektów zabytkowych w celu jak najszerszego ich wykorzystania w promocji Gminy	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice
		Wsparcie działań na rzecz poprawy stanu estetyki otoczenia kościołów z terenu Gminy	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice
		Wsparcie działań związanych z rewitalizacją założenia pałacowo – parkowego w Strudze	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice
		Utworzenie w porozumieniu z właścicielami budynków harmonogramu prac remontowych dla obiektów z GEZ, których stan na sporządzonych kartach określono jako dostateczny bądź zły	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice
		Prace pielęgnacyjne na terenie cmentarzy wpisanych do GEZ	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice
	Cel szczegółowy 1.3 Monitorowanie stanu zachowania zabytków oraz działania na rzecz jego	Sporządzenie następnej edycji „Programu opieki nad zabytkami”	2026 r.	Gmina Stare Bogaczowice

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
	poprawy	Sporządzenie sprawozdania z realizacji „Programu opieki nad zabytkami”	Koniec roku 2023 r.	Gmina Stare Bogaczowice
	Cel szczegółowy 1.4 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie	Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi Gminy	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice
		Systematyczne opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jako narzędzia do ochrony obiektów i terenów zabytkowych z terenu gminy	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice
		Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego Gminy, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, inwentaryzację obiektów małej architektury itp.	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice
	Cel szczegółowy 1.5 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych	Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich)	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
CEL GŁÓWNY 2 – ODPOWIEDNIE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W CELU PRZYBLIŻENIA TYCH WALORÓW ZARÓWNO MIESZKAŃCOM GMINY, JAK I ODWIEDZAJĄCYCH TEREN GMINY TURYSTOM	Cel szczegółowy 2.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego	Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom Gminy i regionu wartości historyczne Gminy	Corocznie	Gmina Stare Bogaczowice
	Cel szczegółowy 2.2 Wykorzystanie Internetu i multimediiów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych	Stała aktualizacja witryny internetowej poświęconej tematyce zabytkowej i kulturalnej Gminy	Do końca 2023 r.	Gmina Stare Bogaczowice
		Prowadzenie systemu informacji przestrzennej z warstwą informacyjną na temat obiektów zabytkowych wchodzących w skład Gminnej Ewidencji Zabytków oraz udostępnienie go na forum publicznym	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice
		Nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice
	Cel szczegółowy 2.3 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego	Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
		Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice
		Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego	Sukcesywnie	Gmina Stare Bogaczowice

Źródło: Opracowanie własne.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w *Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Stare Bogaczowice na lata 2023-2026* będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- 1) prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) finansowych – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy lub znajdujących się w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, w zależności od możliwości finansowych gminy;
- 3) koordynacji – obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa i gminy, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- 4) społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- 5) kontrolnych – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Stare Bogaczowice na lata 2023-2026 po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy, w celu przyjęcia go Uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań programu i przedstawiał je Radzie Gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji programu, uwzględniająca:

- 1) ilość wykonanych zadań przyjętych do realizacji;
- 2) efektywność wykonania zadań;
- 3) wartość finansową zrealizowanych zadań;
- 4) zakres współpracy z osobami i jednostkami odpowiadającymi za zabytki.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, które zawiera Rozdział 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Dotacje udzielane przez ministra i wojewódzkich konserwatorów zabytków mogą być przeznaczane na szereg działań przy zabytkowych obiektach wpisanych do rejestru zabytków, niezbędnych dla zachowania i poprawy stanu technicznego oraz substancji zabytkowej obiektu. Do katalogu prac i działań należą: techniczne i konserwatorskie ekspertyzy, konserwatorskie lub architektoniczne badania i dokumentacje, opracowania programów prac konserwatorskich, projekty budowlane, zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku, stabilizacja konstrukcyjna części składowych zabytku lub ich częściowe odtworzenie, odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności; uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej, zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dodatkowo dotacje na działania przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków mogą być udzielane przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty województwa) na zasadach określonych w podjętej przez dany organ uchwale.

Zgodnie z nowelizacją ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o zabytków i opiece nad zabytkami, utworzony został Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków – państwowy fundusz celowy. Głównymi wpływami Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są administracyjne kary pieniężne nakładane w wypadkach, które dotychczas stanowiły wykroczenia. Są to środki z administracyjnych kar, które nakładane mogą być w ściśle określonych przypadkach. Karom pieniężnym podlegać mogą osoby, które bez uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (lub niezgodnie z zakresem określonym w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków) wykonują np.: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, roboty budowlane w otoczeniu zabytku; prowadzą badania konserwatorskie archeologiczne lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru. Kary pieniężne, nakładane są przez organy ochrony zabytków.

Wpływami do Funduszu mogą też być zasądzenia przez sąd w sprawach przestępstw zniszczenia lub uszkodzenia zabytku. Środki, zgromadzone na koncie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w pierwszej kolejności przeznaczone są na ratowanie zabytków zagrożonych lub zniszczonych.

Najważniejsze potencjalne źródła dofinansowania działań i zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dla Gminy Stare Bogaczowice na lata 2023-2026 przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 4. Możliwości pozyskania źródła dofinansowania działań ujętych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Stare Bogaczowice na lata 2023-2026.

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	– Ochrona zabytków Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony jest na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną

	rolę nośnika historii i tradycji. Istotnym celem programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne. O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie. – Ochrona zabytków archeologicznych Strategicznym celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Zadaniem programu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowanie i publikacja ich wyników. W obu grupach zadań na wsparcie mogą liczyć przede wszystkim projekty, które zakładają prowadzenie badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco rozpoznanych lub upowszechnionych, promujących nowe kierunki badawcze, a także opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 r. O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie, podmioty prowadzące działalność gospodarczą. – Kultura Ludowa i tradycyjna Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

	instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego); organizacje pozarządowe; podmioty prowadzące działalność gospodarczą: kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne. – Wspieranie działań muzealnych Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także – prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne. – Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju Strategicznym celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Program ma za zadanie stworzenie możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającą w szczególności na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscu pamięci; zabezpieczenia i utrzymania miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z miejsca pamięci w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości i autentyzmu; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej. – Kultura dostępna Celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wymiarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno - mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać się mogą m.in. następujące podmioty prawa polskiego: państwowe instytucje kultury; samorządowe instytucje kultury; jednostki samorządu terytorialnego wyłącznie jako organy prowadzące publiczne szkoły artystyczne, w przypadku szkół nieprowadzących samodzielnej księgowości; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, podmioty prowadzące działalność gospodarczą [21].
Dolnośląski Wojewódzki Konserwator	Środki Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przeznaczone są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie województwa. Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o udzielenie dotacji: Osoba

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

Zabytków	fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie. Szczegółowe informacje dotyczące terminów składania wniosków; wyszczególnienie rodzaju dokumentacji, prac oraz materiałów, na które może zostać udzielona dotacja; wnioski oraz niezbędne dokumenty, które należy złożyć w celu ubiegania się o dotację dostępne są na stronie internetowej: http://wosoz.ibip.wroc.pl/public/?id=2532
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny	Powołany Fundusz Kościelny udziela dotacji na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w szczególności dotyczących: remontów dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszania i odgrzybiania, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnoprawnych	Dotacje w ramach działalności funduszu udzielane są na m.in. likwidację barier architektonicznych (w tym, także w obiektach zabytkowych) w myśl projektu Dostępna przestrzeń. Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są właściciele obiektu wymagającego likwidacji barier. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% wartości dla podmiotu, który nie jest przedsiębiorcą oraz do 30% wartości dla przedsiębiorcy.
Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027	W lipcu 2021 roku rozpoczęły się konsultacje społeczne założeń programu na lata 2021-2027. Wyznaczono Priorytet VII: Kultura, w ramach którego określono cel szczegółowy 4.6: Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych Wsparciem w ramach określonego priorytetu zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie będą mogły ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.
Rządowy Program Odbudowy Zabytków (BGK)	Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest to Program, który wesprze samorządy w poprawieniu stanu, odbudowie i remontach obiektów zabytkowych przyczyniając się tym samym do poprawy ich stanu i uchroni przed degradacją i niszczeniem. Program dopuszcza finansowanie obiektów posiadających wpis do ewidencji lub rejestru zabytków i będących w posiadaniu jednostki

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

	samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjnej podległej jednostce samorządu terytorialnego. Program kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dofinansowanie będzie przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace. Dofinansowanie z Programu może wynieść maksymalnie 98% wartości inwestycji, a minimalny wkład własny - 2%. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.gov.pl/web/premier/rzadowy-program-odbudowy-zabytkow
Fundusz Termomodernizacji i Remontów (BGK)	Podstawowym celem Funduszu Termomodernizacji i Remontów jest pomoc finansowa dla inwestorów realizujących przedsięwzięcia termomodernizacyjne i remontowe oraz wypłata rekompensat dla właścicieli budynków mieszkalnych, w których były lokale kwaterunkowe. W przypadku obiektów zabytkowych możliwe jest uzyskanie premii remontowej stanowiącej 60% kosztów przedsięwzięcia remontowego. Beneficjentem premii remontowej są właściciele lub zarządcy budynków wielorodzinnych, których użytkowanie rozpoczęto: • przed dniem 14 sierpnia 1961 r. lub co najmniej 20 lat przed dniem złożenia wniosku o premię remontową do banku kredytującego oraz • budynek ten należy do społecznej inicjatywy mieszkaniowej lub towarzystwa budownictwa społecznego; • budynek ten został wybudowany przy wykorzystaniu kredytu udzielonego przez BGK na podstawie wniosków o kredyt złożonych do dnia 30 września 2009 r. lub przy wykorzystaniu finansowania zwrotnego w rozumieniu ustawy z dnia 26 października 1995 r. o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego bez względu na status prawny, z wyłączeniem jednostek budżetowych i samorządowych zakładów budżetowych. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.bgk.pl/podmioty-ryнку-mieszkaniowego/modernizacja-i-rewitalizacja/premia-remontowa-z-funduszu-termomodernizacji-i-remontow/?gclid=Cj0KCQjwjaYBhDIARIsAO8PKE0Bc9zj_SXOzpDG7-pyqSOTqJEU2wf4z-NAibrbbOxX50gy_mYuPM8aAk8uEALw_wcB
Finansowanie z fundacji	Możliwość pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze stron:

	https://www.fundacjalotto.pl/ http://fundacjakghm.pl/ https://fundacja.pgnig.pl/ https://fundacja.orange.pl/ https://fundacja.santander.pl/ https://www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index.htm https://www.fundacijapkobp.pl/ https://www.pekao.com.pl/o-banku/odpowiedzialnosc-spoleczna/fundacja-banku.html#

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

W okresie obowiązywania *Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Stare Bogaczowice na lata 2023-2026*, gmina przeznaczy środki na konserwację zabytków zdobyte ze źródeł publicznych lub prywatnych. Będą one przeznaczane na cele wyznaczone przez administrujących zabytkowymi obiektami. Na bieżąco wg potrzeb wykonywane będą prace renowacyjne obiektów umieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy oraz dużą ilość obiektów posiadających wartości zabytkowe Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy.

Załącznik nr I – Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Stare Bogaczowice

Lp.	miejsowość	obiekt/ zespół	ulica	nr	nr rejestru	data
1.	Chwaliszów	dom mieszkalny	Główna	34		
2.	Chwaliszów	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	62		
3.	Chwaliszów	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	65		
4.	Chwaliszów	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	67		
5.	Chwaliszów	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	80		
6.	Chwaliszów	dom mieszkalny	Główna	84		
7.	Chwaliszów	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	91		
8.	Chwaliszów	dom mieszkalny	Główna	93		
9.	Chwaliszów	dom ryglowy	Główna	94	A/4042/672	28.03.1960
10.	Cieszów	kaplica cmentarna p.w. Maksymiliana Kolbe				
11.	Cieszów	cmentarz rzymsko-katolicki, d. ewangelicki				
12.	Cieszów	zamek Cisy -ruina (przysiółek Cisów)			A/4043/671	28.03.1960
13.	Cieszów	zespół folwarku	Główna	21		
14.	Cieszów	dom mieszkalno-gospodarczy w zespole	Główna	21		
15.	Cieszów	oficyna mieszkalna w zespole	Główna	21		
16.	Cieszów	szkoła, ob. Dom mieszkalny i świetlica wiejska	Główna	26		
17.	Cieszów	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	28		
18.	Cieszów	młyn, ob. dom mieszkalny	Główna	50		
19.	Cieszów	piec wapienny I - ruina				
20.	Cieszów	piec wapienny II - ruina				
21.	Cieszów	piec wapienny III - ruina				
22.	Cieszów	piec wapienny IV - ruina				
23.	Cieszów	piec wapienny V - ruina				
24.	Gostków	zespół kościelny				
25.	Gostków	kościół paraf. p. w. św. Rodziny			A/1707/817	16.12.1960

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

Lp.	miejsowość	obiekt/ zespół	ulica	nr	nr rejestru	data
26.	Gostków	mur cmentarza przykościelnego				
27.	Gostków	cmentarz parafialny przy kościele				
28.	Gostków	plebania	Główna	58		
29.	Gostków	zespół kościelny				
30.	Gostków	kościół ewangelicki - ruina			A/5843	13.08.2012
31.	Gostków	cmentarz ewangelicki				
32.	Gostków	kaplica grobowa na cmentarzu ewangelickim				
33.	Gostków	d. pastórka kościoła ewangelickiego, ob. dom mieszkalny				
34.	Gostków	szkoła ewangelicka, ob. Szkoła i przedszkole	Główna	50		
35.	Gostków	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	9		
36.	Gostków	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	39		
37.	Gostków	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	65		
38.	Gostków	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	73		
39.	Gostków	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	79		
40.	Gostków	wiatrak holenderski			A/5229/1026/Wł	10.09.1984
41.	Jablów	zespół kościelny				
42.	Jablów	kościół fil. p.w. MB Częstochowskiej			A/4195/1211	15.12.1964
43.	Jablów	mur cmentarza przykościelnego				
44.	Jablów	cmentarz przykościelny				
45.	Lubomin	zespół kościelny				
46.	Lubomin	kościół fil .p.w. Podwyższenia Krzyża Św.			A/1834/1738	30.06.1966
47.	Lubomin	mur cmentarza przykościelnego				
48.	Lubomin	cmentarz przykościelny				
49.	Lubomin	cmentarz rzymsko-katolicki, d. ewangelicki				
50.	Lubomin	dom mieszkalno-	Główna	7		

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

Lp.	miejsowość	obiekt/ zespół	ulica	nr	nr rejestru	data
		gospodarczy				
51.	Lubomin	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	14		
52.	Lubomin	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	29		
53.	Lubomin	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	44		
54.	Nowe Bogaczowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	11		
55.	Nowe Bogaczowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	21		
56.	Stare Bogaczowice	zespół kościelny				
57.	Stare Bogaczowice	kościół paraf. p.w. św. Józefa Oblubieńca			A/1921/768/WI	8.11.1980
58.	Stare Bogaczowice	mur z bramą wejściową w zespole kościoła				
59.	Stare Bogaczowice	cmentarz przy kościele paraf. p.w. św. Józefa Oblubieńca			A/1936/990/WI	29.03.1984
60.	Stare Bogaczowice	kaplica grobowa w zespole kościoła				
61.	Stare Bogaczowice	Klasztor pocysterski w Krzeszowie, ob. plebania	Główna		A/4715/1749	30.06.1966
62.	Stare Bogaczowice	zabudowania mieszkalne i gospodarcze klasztoru pocysterskiego, ob. dom mieszkalny i budynki gospodarcze	Główna			
63.	Stare Bogaczowice	kościół św. Mikołaja - ruina				
64.	Stare Bogaczowice	kaplica św. Anny			A/1749/1216	15.12.1964
65.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	38		
66.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalny	Główna	61		
67.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalny	Główna	75		
68.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	77		
69.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	82		
70.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	95		
71.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalny	Główna	110		
72.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalny, ob.	Główna	112		

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

Lp.	miejsowość	obiekt/ zespół	ulica	nr	nr rejestru	data
		pocztą				
73.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	125		
74.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalny	Główna	127		
75.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalny	Główna	129		
76.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalny, ob. Komisariat Policji	Główna	132		
77.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalny, ob. Zbiorcza Szkoła Gminna II	Główna	169		
78.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalny, ob. Zbiorcza Szkoła Gminna I	Główna	172		
79.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	180		
80.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalny	Główna	184		
81.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	195		
82.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	231		
83.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	240		
84.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	241		
85.	Stare Bogaczowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	247		
86.	Stare Bogaczowice	wiatrak holenderski - ruina				
87.	Stare Bogaczowice	most	w sąsiedztwie posesji nr 41			
88.	Stare Bogaczowice-Wrony	kapliczka przydrożna				
89.	Struga	zespół kościelny				
90.	Struga	kościół paraf. p.w. MB Bolesnej			A/1824/1750	30.06.1966
91.	Struga	cmentarz przykościelny				
92.	Struga	dzwonnica cmentarna			A/1825/676	30.03.1960
93.	Struga	mur przykościelny				
94.	Struga	kaplica SS Franciszkanek				
95.	Struga	zespół pałacowo-parkowy				
96.	Struga	pałac			A/4727/677	30.03.1960

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

Lp.	miejsowość	obiekt/ zespół	ulica	nr	nr rejestru	data
97.	Struga	oficyna pałacowa			A/1100	14.01.2009
98.	Struga	park			A/4728/850/WI	18.09.1981
99.	Struga	Szkoła podstawowa	Szkolna	2		
100.	Struga	dom mieszkalny	Główna	1		
101.	Struga	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	3		
102.	Struga	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	17		
103.	Struga	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	54		
104.	Struga	dom mieszkalny	Główna	56		
105.	Struga	dom mieszkalny	Główna	72		
106.	Struga	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	77		
107.	Struga	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	79		
108.	Struga	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	80		
109.	Struga	dom mieszkalno-gospodarczy	Główna	97		
110.	Struga	dom mieszkalny, d. poczta i ośrodek zdrowia	Kolejowa	1		

Spis tabel

TABELA 1. ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW W GMINIE STARE

BOGACZOWICE..... 34

TABELA 2. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH Z TERENU GMINY STARE BOGACZOWICE..... 37

TABELA 3. HARMONOGRAM DZIAŁAŃ PRZEWIDZIANYCH DO REALIZACJI W RAMACH PROGRAMU

OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026..... 43

TABELA 4. MOŻLIWOŚCI POZYSKANIA ŹRÓDŁA DOFINANSOWANIA DZIAŁAŃ UJĘTYCH W GMINNYM

PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026... 49

Spis fotografii

FOTOGRAFIA 1. WIDOK NA WIEŻĘ WIDOKOWĄ NA TRÓJGRABIE..... 18

FOTOGRAFIA 2. RUINY ZAMKU CISY..... 24

FOTOGRAFIA 3. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. RODZINY W GOSTKOWIE..... 24

FOTOGRAFIA 4. WIDOK NA KOŚCIÓŁ FILIALNY PW. MB. CZĘSTOCHOWSKIEJ W JABŁOWIE..... 25

FOTOGRAFIA 5. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. KRZYŻA ŚWIĘTEGO W LUBOMINIE..... 25

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE BOGACZOWICE NA LATA 2023-2026

FOTOGRAFIA 6. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JÓZEFA OBLUBIEŃCA W STARYCH BOGACZOWICACH.	25
FOTOGRAFIA 7. WIDOK NA BRAMĘ WEJŚCIOWĄ ZESPOŁU KOŚCIELNEGO W STARYCH BOGACZOWICACH.	26
FOTOGRAFIA 8. WIDOK NA KAPLICĘ ŚW. ANNY W STARYCH BOGACZOWICACH.	26
FOTOGRAFIA 9. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. MB BOLESNEJ.	27
FOTOGRAFIA 10. WIDOK NA DZWONNICĘ PRZY KOŚCIELE PW. MB BOLESNEJ.	27
FOTOGRAFIA 11. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MIKOŁAJA.	28
FOTOGRAFIA 12. WIDOK NA BUDYNEK DAWNEGO KLASZTORU CYSTERSKIEGO.	29
FOTOGRAFIA 13. WIDOK NA RUINY KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO W GOSTKOWIE.	29
FOTOGRAFIA 14. WIDOK NA KAPLICE CMENTARNĄ NA CMENTARZU W CIESZOWIE.	29
FOTOGRAFIA 15. WIDOK NA DOM RYGLOWY, NAJSTARSZY BUDYNEK MIESZKALNY NA DOLNYM ŚLĄSKU.	31
FOTOGRAFIA 16. PRZYKŁAD BUDOWNICTWA SZKIELETOWEGO W BUDOWNICTWIE MIESZKANIOWYM NA TERENIE GMINY.	32
FOTOGRAFIA 17. WIDOK NA PIECE WAPIENNICZE NUMER I, II, III.	32
FOTOGRAFIA 18. WIDOK NA WIATRAK HOLENDERSKI W GOSTKOWIE.	33
FOTOGRAFIA 19. WIDOK NA POZOSTAŁOŚCI WIATRKA W STARYCH BOGACZOWICACH.	33
FOTOGRAFIA 20. PRZYKŁAD KAPLICZKI PRZYDROŻNEJ W MIEJSCOWOŚCI STARE BOGACZOWICE.	33